

**AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE AINEKAVA**

SISUKORD

EESTI KEELE JA KIRJANDUSE AINEKAVA	2
EESTI KEELE AINEKAVA I KOOLIASTE	10
1. KLASS.....	13
2. KLASS.....	16
3. KLASS.....	18
EESTI KEELE AINEKAVA II ja III KOOLIASTE	40
4. KLASS.....	43
5. KLASS.....	44
6. KLASS.....	46
7. KLASS.....	51
8. KLASS.....	53
9. KLASS.....	54
KIRJANDUSE AINEKAVA II JA III KOOLIASTMES	57
4. KLASS.....	57
5. KLASS.....	59
6. KLASS.....	62
III KOOLIASTE	67
7. KLASS.....	67
8. KLASS.....	70
9. KLASS.....	73

AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“

EESTI KEELE JA KIRJANDUSE AINEKAVA

Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust tajuda keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust, mõista erinevaid kirjandustekste ning nende tähtsust Eesti ja maailma kultuuriloos. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

- austab keelt kui kultuuri kandjat ja vahendajat, hindab seda kui avaliku suhtluse vahendit, väärtustab eesti rahvuskirjandust ja rahvapärimust ning keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- saavutab keeleteadlikkuse, arvestab kultuuris välja kujunenud keelekasutus- ja suhtlustavasid, teadvustab keeleoskust õpioskuste alusena ning identiteedi osana;
- loeb, esitab ning kirjutab eri tüüpi ja liiki tekste, analüüsib tekstide keelekasutust, ülesehitust ja vormistust, väljendab end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- leiab, hindab kriitiliselt ning kasutab eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
- mõistab ilukirjandusteose kunstilisi väärtusi, analüüsib ja tõlgendab eri tüüpi ning eri žanris tekstide ülesehitust, väljendust ja sisu;
- omandab lugemisharjumuse, väärtustab lugemist, kujundab loetu põhjal oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab mõtte- ja tundemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

Ainevaldkonna kirjeldus ja eesmärk

- Õpilase isiksuse kujundamine, tema huvide, võimete ja vajadustega arvestamine. Keele- ja kirjandusõpetus kujundab õpilase lugemisharjumusi, -oskusi ja -vilumust, seeläbi ka tema identiteeti ja maailmapilti.
- Tegelemine väärtuskasvatusega. Keele- ja kirjandusõpetus kujundab õpilase esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, arendab tema mõtte- ja tundemaailma.
- Suhtlemis- ja väljendusoskuse arendamine. Keele- ja kirjandusõpetus arendab õpilase sotsiaalseid ja kommunikatiivseid oskusi, suulist ja kirjalikku väljendusoskust.
- (Kirjandus)tekstide sisu, väljenduse ja vormivõtete analüüsimine, tõlgendamine ja mõistmine. Keele- ja kirjandusõpetus aitab õpilasel mitmekülgsemalt ja sügavamalt tunda õppida (kirjandus)tekstide ehitust ja tähendust, mõista kujundlikku keelekasutust ja väärtustada sõna- ja tekstiloomet.
- Loominguline eneseväljendamine. Keele- ja kirjandusõpetus arendab õpilase loovvõimeid ja loomingulist eneseväljendust nii suulises kui ka kirjalikus vormis eri laadis ja žanris tekstide kaudu.
- Kultuuripärandi väärtustamine, keele- ja kirjandusteadmiste omandamine. Keele- ja

kirjandusõpetus võimaldab tundma õppida rahvuskultuuri, aga ka teiste kultuuride pärandit ning omandada elulistes praktikates vajalikke keele- ja kirjandusteadmisi. Keele- ja kirjandusõpetuse valdkondlikud üldpõhimõtted on järgmised:

- tegeletakse eluliste suhtlussituatsioonidega probleemipõhiselt ja kogemuslikult nii suulises kui ka kirjalikus vormis;
- loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse ning valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel;
- kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, keeleressursside ja -allikate teadlikku kasutamise oskust;
- arendatakse ilukirjandustekstide vaba ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust;
- arendatakse loovvõimeid verbaalse tekstiloomes, sealhulgas omaloomingulise kirjutamise kaudu;
- tegeletakse tekstiloomes ja -esitlusega digivahendite abil ja veebikeskkondades;
- kasutatakse keele- ja kirjandusõppe e-allikaid, näiteks tekstikorpust, veebisõnaraamatuid, e-õpistsenaariume jm;
- rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid, rakendatakse aktiivsust ja refleksiooni soodustavaid õpitegevusi;
- kujundatakse üldinimlikke, ühiskondlikke ja kultuurilisi väärtusi ning üld- ja valdkonnapädevusi õppesisu ning õpitulemuste kaudu;
- käsitletakse õppekava läbivaid teemasid ja lõimitakse keele- ja kirjandusõpetust nii teiste õppeainete kui ka eluliste valdkondadega.

Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Põhikooli keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevõime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes.

Ainevaldkonna õppeainetes omandab õpilane keele- ja kirjandusteadmisi, arendab lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusoskusi, et kasvada põhikooli lõpuks teadlikuks, aktiivseks ja vastutustundlikuks lugejaks, kirjutajaks ja suhtlejaks. Ainevaldkonna õppeained toetavad õpilase keele- ja kirjanduspädevuse kujunemist, identiteediloomet ning sotsiaalset ja kultuurilist arengut. Õpilane on võimeline eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhtlema, motiveeritult ja teadlikult õppima ja tegutsema.

1.-4. klassis arendatakse eesti keele õppes kõiki keeleõpetuse osaoskusi, esmajoones suhtlus-, lugemis- ja tekstiloomes oskust ning õigekeelsust eri tekstiliikide, sealhulgas ilukirjandustekstide lugemise, jutustamise ja kirjutamise kaudu. Alates 5. klassist on eesti keel ja kirjandus eri õppeained, mida seob tekstikeskne ja žanriteadlik käsitusviis ning kõikide keeleõpetusoskuste mitmekülgne ja tasakaalustatud arendamine.

Oskust tekste mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega.

Kirjandusõppes soodustatakse õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, vaadeldakse

sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust ning edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Kirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk on avardada õpilase kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Lõiming

Keele ja kirjanduse valdkonna ained lõimuvad valdkonnaüleselt kõikide õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad omakorda keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Valdkonnaülene lõiming tähendab, et kõikides õppeainetes tuleb ainekirjaoskuse saavutamiseks tegeleda tekstitoimingutega, st eri liiki tekstidega, ning tähelepanu juhtida ortograafia- ja grammatikareeglite normipärasele rakendamisele. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppimise tulemusel, mis eeldab pidevat koostööd aineõpetajate vahel. Keele- ja kirjandusõpetuse eriosa on tõsta õpilaste keeleteadlikkust, st anda teadmisi keele kohta, mis tagab tõhusa suhtluspädevuse, arusaamise keele varieerumisest žanriti ning grammatikast kui tähendusloome vahendist.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi ja läbivaid teemasid. Seejuures on väga oluline aineõpetajate süsteemne ja järjepidev koostöö kogu õpilase õppeaja vältel, kuid oluline roll on ka teistel tugivõrgustikel, sh kodusel toetusel ja lapsevanema vastutusel. Üldpädevusteni jõutakse eri allikatest teavet hankides ja seda kriitiliselt hinnates, eri liiki tekste lugedes, nende üle arutledes ja väideldes, erilaadseid tekste funktsionaalselt koostades ja kirjutades.

Üldpädevuste kujundamisel kasutatakse erinevaid koostöövorme, õppemeetodeid ja -keskkondi, sh digivahendeid ja -võtteid, veebi- ja e-õppekeskkondi, analüüsitakse ja lahendatakse elulisi probleemolukordi ja väärtuskonflikte, arvestatakse õpilaste isikupära ja andelaadi. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine.

Läbivad teemad toetavad õpilase suutlikkust oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades rakendada, väärtusnorme, -hoiakuid ja -hinnanguid kujundada ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust. Läbivad teemad kui ühiskonnas tähtsustatud aineteülesed valdkonnad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu vahendiks, neid on oluline arvestada emakeele ja kirjanduse õppesisu ja õpitulemuste kavandamisel, kooli õppekava koostamisel ja koolikeskkonna kujundamisel. Läbivate teemade käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus.

Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli

õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

- arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäevaelu ja jätkuõpingutega.

Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet:

- viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
- ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info-meedia- ja digikirjaoskust;
- ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);
- väljaspool kooliruumi, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesisivaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkursidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad).

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist koolikultuuri.

EESTI KEEL

Õppeaine õpetamise eesmärk

Eesti keele õpetus seab sihiks, et õpilane väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit. Kooli lõpuks väljendub õpilane eesmärgipäraselt, selgelt, asjakohaselt ja keeleliselt korrektselt nii suuliselt kui ka kirjalikult ning oskab tekste vastu võtta vilunult, eesmärgistatult ja kriitiliselt ning kasutada seejuures eri keskkondi ja allikaid. Tekstiloomes püüeldakse selle poole, et õpilane tunneks eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära ja funktsiooni ning väljendaks end sobiva ja rikkaliku sõnavara abil. Nii-sugused sihid loovad eeldused, et õpilane tuleb toime mitmesuguste suhtlustoimingutega igapäevaelus, tööl või õpinguid jätkates.

Õppeaine kirjeldus

Eesti keele oskus on nii aineõpetuse eesmärk kui ka õppekavas sätestatu omandamise alus. Eesti keele oskus kõnes ja kirjas pole üksnes inimese identiteedi, tema mõtlemis- ja tundevõime kujunemise alus, vaid ka jätkusuutliku ja enastjuhtiva õppimise eeldus kogu edasiseks eluks. Kui õpilane mõistab eesti keele tähtsust sotsiaalse suhtluse vahendina ja rahvusliku kultuuri kandjana, kujuneb ta täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks, kes suudab ennast erinevates suhtlusolukordades selgelt ja ladusalt väljendada, mõistab erinevaid tekste, on võimeline argumenteerima ja mõtestatud teksti looma.

Põhikoolis pannakse alus õpilaste sotsiaalsele kirjaoskusele, st oskusele kasutada keelt teadlikult ja kriitiliselt isiklikus ja avalikus elus, õppe- ja tööolukorras. Õpilastes kujundatakse teadmisi ja oskusi, mis hõlmavad keelt, selle variante, eri tüüpi ja liiki tekste ning mis lubavad toime tulla suulise ja kirjaliku suhtlusega, tekstide vastuvõtu ja loomisega. Keeleõpetuse kõrgeim siht on aidata õpilasel kujuneda iseseisvaks teksti vastuvõtjaks ja loojaks, kes on omandanud tänapäeva eesti kirjakeele.

1.–4. klassis on eesti keel kirjandusega lõimitud õppeaine, milles taotletakse nii keele- kui ka kirjandusõpetuse eesmäärke. I kooliastmes loeb õpilane vähemalt kümme, 4. klassis vähemalt neli tervikteost eesti või maailma lastekirjandusest. Alates 5. klassist on eesti keel ja kirjandus eraldi, kuid tugevasti lõimitud õppeained, mille kaudu arendatakse sihipärase lugemise, suulise keelekasutuse ja kirjutamisoskust.

I kooliastmes keskendutakse õpilaste teadmiste ja oskuste kujundamisel nii suulisele kui ka kirjalikule keelele. Kuulamine, kuuldust arusaamine ja kõnelemine on tihedalt seotud lugemis- ja kirjutamisoskuse arendamisega. Esmase kirjutamisoskuse kujundamisest sõltub edasise kirjaliku eneseväljendusoskuse tõhusus. Suuline keelekasutus hõlmab siin eneseväljendust tavaulukorras ning eakohase suulise teksti mõistmist ja edastamist.

Lugemise õpetamisel arendatakse lugemistehnilist vilumust ja kujundatakse oskust loetud tekstiga jõukohaste juhiste järgi eesmärgistatult töötada. Kirjutamise õpetamisel viimistletakse kirjatehnikat, kujundatakse õigekirjaoskust õpitud keelendite piires ning arendatakse suutlikkust väljendada end loovalt ja eesmärgipäraselt. Loetav käekiri on alus kirjalikule eneseväljendusele viisil, kus ka teised kirja pandust aru saaksid. Esimeses kooliastmes on oluline saavutada sihipärane kirjutamisoskus, samuti oskus oma mõtteid kirjalikult väljendada.

Ilukirjanduse terviktekste valib õpilane õpetaja soovitusel lugemiseks nii eesti kui ka välisautoritelt, arendades oskust loetud teost tutvustada, selle põhjal jutustada ja küsimuste toel arutleda. Tähtis on kujundada lugemisharjumus, soodustada positiivset lugemiskogemust ja pakuda lugemisrõõmu.

II ja III kooliastmes kujundatakse õpilaste teadmisi ja oskusi neljas õppevaldkonnas: suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloomine ning keeleteadlikkus. Siingi on eesti keele õpetamise keskmes (tervik)tekstid ja katkendid või tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Keelepädevuse tagab võimalikult eripalgeline, kuid autentne ja adekvaatne tekstivalik, mis võimaldab omandada keeleteadmisi ja kujundada hoiakuid.

Suhtlemisõpetusega kujundatakse oskust kasutada multimodaalses suhtluses eri kanaleid ja keskkondi (sh netikeskkonda), oskust arvestada suhtlemisel eesmärki, partnerit ja olukorda, oskust vahendada teavet, väljendada oma arvamusi ja hinnanguid. Tähelepanu pööratakse ka netiturvalisusele. Suhtlusoskuse arendamisel tehakse informatiivseid esitlusi (nt raamatututvustusi) nii individuaalselt kui ka koostöös.

Teksti vastuvõtu õpetusega kujundatakse oskust tekste leida ja valida, eesmärgipäraselt lugeda ja kuulata, samuti rakendatakse erinevaid lugemis- ja kuulamisvõtteid ning süvendatakse oskust teksti mõista ja sellele reageerida. Arendatakse kriitilise lugemise oskust ning analüüsitakse erinevaid tarbetekste. Elulähedaste ja tähenduslike aine- ja muude tekstide käsitus lõimitakse tekstide ülesehitusliku eripära, sõnavara, grammatika ja õigekeelsuse õpetamisega, et kujundada õpilases loomulik keeleteadlikkus.

Tekstiloomine õpetusega kujundatakse mitmekülgset ja eesmärgistatud eneseväljendusoskust, mille puhul õpilane tajub situatsiooni ja adressaati ning suudab oma mõtteid selgelt ja täpselt, tekstiliigile omasel viisil väljendada. Jutustavate, kirjeldavate ja arutluselementidega tekstide kõrval hõlmab kirjutamine avarat tekstivälja alates tarbetekstidest kuni ilukirjanduseni. Tekstiloomes on põhirõhk kirjutamise protsessil, õpilane järgib kirjutamise etappe alates eeltööst kuni lõpptulemuse vormistamise ja viimistlemiseni.

Keeleteadlikkuse õpetusega avardatakse keeleteadmisi, omandatakse õigekeelsuspõhimõtted, kujundatakse eesti keelt väärtustavat hoiakut. Arendatakse oskust tänapäeva eesti kirjakeelt teadlikult kasutada, kujundatakse arusaamist keele arengust ja muutumisest ning murrete eripärast. Keeleteadlikkust, mis peab tagama korrektse ja mitmekülgse kirjakeele omandamise, õpetatakse muude tekstitoimingute osana.

Et õpilane osaleks aktiivselt ja vahetult õppeprotsessis, peavad keeleõppe tegevused olema mitmekülgsed ja funktsionaalsed. Keeletundides omandatakse konkreetseid keeleteadmisi ja praktilisi oskusi, analüüsitakse loetut ja kuuldut, kujundatakse keelega seotud hoiakuid ja antakse hinnanguid ning kirjutatakse eri liiki tekste. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida, seda lugeda ja kriitiliselt hinnata. Keeleallikate kasutamine lõimitakse tekstiloomesse, st, et õpilane oskab teabe põhjal langetada teadlikke keelevelikuid, mis arvestavad suhtlusolukorra sobivust. Tekstitöös on oluline ka digitaalse sisu loomine, muutmine ja taasesitamine.

Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks.

Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning

vastavuses ainealasete teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid.

Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel kui ka õppeteema lõpus. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida väljendatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.

Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Eesti keele õppimisel I kooliastmes hinnatakse õpilase

- suulist keelekasutust, s.o kõnelemist ja kuulamist,
- lugemist, s.o lugemistehnikat, kirjandus- ja muude tekstide tutvustamist, analüüsi ja mõistmist,
- kirjutamist, s.o kirjatehnikat, õigekirja ja tekstiloomet.

Eesti keele õppimisel II ja III kooliastmes hinnatakse õpilase

- suulist ja kirjalikku suhtlust,
- tekstide vastuvõttu, s.o analüüsi ja mõistmist,
- tekstiloomet, s.o eri tüüpi ja liiki tekstide kirjutamist,
- keeleteadmisi, s.o õigekeelsuse ja keelehoolde põhimõtete rakendamist ning keelevelikute teadvustamist.

Keeleõpetuses on suurem osakaal erinevate kirjalike tekstide hindamisel, sest kirjalik keel on peamine keeleoskuse näitaja. Õigekeelsust ja keeleteadlikke valikuid hinnatakse üldjuhul tekstiloomes osana tekstiliigi eripära ja kirjutamise eesmärgi kontekstis.

Eesti keeles hinnatakse peamiselt eri tüüpi ja liiki kirjalikke tekste.

I kooliastmes hinnatakse jutustavaid tekste, näiteks suulisi ja kirjalikke ümberjutustusi, kirjalikku jutustust pildi, pildiseeria või muu alusteksti põhjal, jutustusi enda elust.

II kooliastmes hinnatakse jutustavaid, kirjeldavaid ja põhjendavaid tekste, sealhulgas kirjalikku jutustust alusteksti põhjal, jutustavat kirjandit, arvustust. Teabetekstidest hinnatakse kirjeldust, iseloomustust, kokkuvõtteid, kultuuriainelisi lühiuurimusi, nende põhjal loodud esitlusi ja ettekandeid ning e-kirja kirjutamist. III kooliastmes hinnatakse ka arutlevat kirjandit, selle ülesehitust, vastavust teemale, asjakohaseid näiteid, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

III kooliastmes hinnatakse teabetekstidest kindlal eesmärgil kirjutatud ülevaateid ja kultuuriainelisi lühiuurimusi, nende põhjal loodud esitlusi ja ettekandeid ning avaliku suhtluse žanre, nagu näiteks avaldus. Peale selle hinnatakse oskust kirjutada levinumaid meediažanre. Tekstide hindamisel seatakse hindamiskriteeriumid, mis arvestavad tekstiliigile omaseid tunnuseid ja õpilase keelelist arengut. Hindamiskriteeriumid puudutavad tekstide sisu ja ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust.

Eesti keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Need peavad hõlmama suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, arutleva kirjandi kirjutamine, uurimis- või praktilise töö tegemine, projekti koostamine ja elluviimine, ettekande loomine ja esitlemine, avalik esinemine. Lugemiskontrollile, mis piirdub sisu meenutavate faktiküsimustega, tuleb eelistada arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

EESTI KEELE AINEKAVA I KOOLIASTE

Õppeaine kirjeldus

1.-4. klassis on eesti keel kirjandusega lõimitud õppeaine, milles taotletakse nii keele- kui ka kirjandusõpetuse eesmärgi. I kooliastmes loeb õpilane vähemalt kümme, 4. klassis vähemalt neli tervikteost eesti või maailma lastekirjandusest. Alates 5. klassist on eesti keel ja kirjandus eraldi, kuid tugevasti lõimitud õppeained, mille kaudu arendatakse sihipärase lugemise, suulise keelekasutuse ja kirjutamisoskust.

I kooliastmes keskendutakse õpilaste teadmiste ja oskuste kujundamisel nii suulisele kui ka kirjalikule keelele. Kuulamine, kuuldust arusaamine ja kõnelemine on tihedalt seotud lugemis- ja kirjutamisoskuse arendamisega. Esmase kirjutamisoskuse kujundamisest sõltub edasise kirjaliku eneseväljendusoskuse tõhusus. Suuline keelekasutus hõlmab siin eneseväljendust tavaolukorras ning eakohase suulise teksti mõistmist ja edastamist.

Lugemise õpetamisel arendatakse lugemistehnilist vilumust ja kujundatakse oskust loetud tekstiga jõukohaste juhiste järgi eesmärgistatult töötada. Kirjutamise õpetamisel viimistletakse kirjatehnikat, kujundatakse õigekirjaoskust õpitud keelendite piires ning arendatakse suutlikkust väljendada end loovalt ja eesmärgipäraselt. Loetav käekiri on alus kirjalikule eneseväljendusele viisil, kus ka teised kirjapandust aru saaksid. Esimeses kooliastmes on oluline saavutada sihipärane kirjutamisoskus, samuti oskus oma mõtteid kirjalikult väljendada.

Ilukirjanduse terviktekste valib õpilane õpetaja soovitusel lugemiseks nii eesti kui ka välisautoritelt, arendades oskust loetud teost tutvustada, selle põhjal jutustada ja küsimuste toel arutleda. Tähtis on kujundada lugemisharjumus, soodustada positiivset lugemiskogemust ja pakuda lugemisrõõmu.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust;
- väärtustab eesti keelt;
- omandab eesti keele lugemistehnika;
- loeb eesmärgistatult eri allikatest ja keskkondadest;
- kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste käsikirjaliselt ja arvutil eri keskkondades;
- väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult;
- analüüsib individuaalsete võimete piires eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste.

Kooliastme õpitulemused

Õpilane:

- osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis;
- kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid;
- kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtlemisel partneriga;
- eristab helisid, hääli ja häälikuid;
- omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse;

- sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamisega;
- tunneb joonis- ja kirjatahti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käekirjaga;
- loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust;
- sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel;
- jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi;
- kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste;
- kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt;
- vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid;
- valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest, kasutab raamatukogude infosüsteemi;
- kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;
- rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

Õppesisu I kooliastmes

Kuulamisoskus. Õpetaja, kaaslase ja tehnilise vahendiga esitatud teksti kuulamine, suulise juhendi järgi toimimine. Õpetaja ja kaaslase ettelugemise kuulamine. Kuuldu ja nähtu kommenteerimine, analüüsimine, põhjendamine.

Suhtlemisoskus. Sobivate kõnetuste (palumine, küsimine, keeldumine, vabandamine, tänamine) ja viisakusväljendite valik suhtlemisel. Eri teemadel vestlemine, arutamine paaris ja rühmas: oma suhtumise väljendamine, nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine, kaaslaste arvamuse küsimine.

Helide, häälte ja häälikute eristamine. Trükitähtede tundmaõppimine. Tähtedest sõnade ja sõnadest lausete lugemine. Silpidest sõnade moodustamine. Helide ja häälte ning häälikute eristamine (asukoht ja järjekord sõnas). Hääliku pikkuse eristamine. Täis- ja kaashäälikute tundmine. Selge hääldamine, lugemistehnika arendamine, sobiva hääletugevuse kasutamine.

Lugemisoskus. Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi (õige hääldus, ladusus, pausid, intonatsioon, tempo; oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse). Käsikirjalise teksti lugemine tahvlilt ja vihikust. Jutustava ja kirjeldava teksti ning teabeteksti (õpilaspäevik, kutse, õnnitlus, teade, tööjuhend, raamatu sisukord) lugemine, info leidmine ja lugemine erinevatest allikatest (arvuti, televiisor, nutiseade). Sümbolite, skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjandusest, lasteraamatutest ja -ajakirjadest ning igapäevaelust. Sõna, lause ja teksti lugemine ning sisu mõistmine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide ja üksiksõnade järgi.

Tekstiloomine. Lausete moodustamine, laiendamine ja sidumine tekstiks. Jutule alguse ja lõpu kirjutamine. Ümberjutustuse kirjutamine. Jutu kirjutamine pildi täiendusena (pildiallkiri, tegelaskõne). Loovtöö kirjutamine (jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava põhjal, fantaasiajutt).

Jutustamis- ja kirjeldamisoskus, suuline väljendusoskus. Loole alguse ja lõpu mõtlemine. Jutustamine kuuldu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria ja etteantud teema põhjal. Kuuldud

jutu (muinasjutt, lühijutt) ümberjutustamine. Aheljutustamine. Sündmuse, isiku, looma, eseme jm kirjeldamine tugisõnade, skeemi ning tabeli abil. Tegelaste iseloomustamine. Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus. Tuttava luuletuse ja dialoogi peast esitamine. Jutustavate luuletuste ja proosateksti mõtestatud esitamine.

Lugemiskogemus. Vabalugemiseks sobivate teoste leidmine eesti ja maailma lastekirjandusest. Autorite, nende elulugude ning loominguga tutvumine nii trüki- kui ka veebitekstide kaudu.

Eri laadis ja žanris tekstid. Ilukirjandus- ja rahvaluuletekstide tundmine ning eristamine: piltjutt, jutustus, muinasjutt, muistend, mõistatus, vanasõna, luuletus, liisusalm, kahekõne, näidend, sõnamänguline tekst. Tarbe- ja teabetekstide tundmine ning eristamine: kiri, teade, tööjuhend, eeskiri, retsept, saatekava, sõnastik, sisukord, õpikutekst, teatmetekst, ajalehe- ja ajakirja- ning muu meediatekst.

Teksti analüüsimine. Oma mõtete väljendamine. Loetud raamatust jutustamine, loetule põhjendatud hinnangu andmine. Mõtete väljendamine terviklausetena. Küsimuste esitamine ja neile vastamine. Teksti ülesehitus ja sisu. Pealkiri, lõigud, jutu ülesehitus: alustus, loo arendus, lõpetus. Teksti jagamine osadeks, tekstiosade pealkirjastamine. Loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine. Loetu kohta küsimuste, kava, skeemi, kaardi koostamine.

Kirjatehnika. Kirja eelharjutused. Joonistähete kirjutamine. Väikeste ja suurte kirjatahete õppimine, õiged tähekujud, ühtlane kirjarida. Sõna ja lause kirjutamine.

Kirjalik väljendusoskus. Töö vormistamine paberil loetavas käekirjas ja arvutis. Teksti ärakiri tahvlilt ja õpikust. Kirjutatu kontrollimine õpikust ja sõnastikust. Oma kirjavea parandamine. Tarbeteksti (kutse, õnnitlus) kirjutamine näidise järgi.

Keelereeglid. Hääliku pikkuse ning häälikuühendi märkimine kirjas. Tähtede i ja j õigekiri (v.a võõrsõnad ning tegijanimi); h-täht sõna alguses; sulghäälik oma- ja võõrsõnade alguses; k, p, t s- ja h-tähe kõrval. Suur algustäht lause alguses, inimese- ja loomanimeses ning tuntumates kohanimeses. Väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade ja ilmakaarte nimetuses. Silbitamise ja poolitamise alused. Liitsõna. Häälik, silp, sõna, lause, tekst. Täis- ja kaashäälikud. Tähed ja tähestik, tähestikjärjestus. Nimi-, omadus- ja tegusõna. Ainsus ja mitmus. Sõnavormide moodustamine küsimuste alusel. Mitmuse nimetava ning sse-lõpulise sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände lõpu õigekirjutus. Olevik ja minevik. Pöördelõppude ja da-vormi õigekirjutus. Erandliku õigekirjaga ase- ja küsisõnad (ma, sa, ta, me, te, nad, kes, kas, kus). Väit- (jutustav), küsi- ja hüüdlause. Lause lõpumärgid. Koma lootelus. Koma et, sest, aga, kuid, siis puhul. Sidesõnad, mis ei nõua koma.

Sõnavara arendamine. Sõna tähendus(t)e selgitamine ja täpsustamine, aktiivse sõnavara laiendamine, lähedase ja vastandtähdusega sõna leidmine. Riimuvate sõnade leidmine.

1. KLASS

Õpitulemused ja õppesisu

Suuline keelekasutus (kuulamine, kõnelemine)

- eristab häälikuid (asukoht ja järjekord sõnas), täishääliku pikkusi;
- toimib õpetaja ja kaaslase suulise juhendi järgi;
- kuulab õpetaja ja kaaslase esituses lühikest eakohast teksti, mõistab kuuldud lause, jutu sisu;
- teab, et sõnadel on lähedase või vastandtäheendusega sõna ja nimetab neist mõningaid;
- väljendab end suhtlusolukordades arusaadavalt: palub, küsib, tänab, vabandab;
- jutustab suunavate küsimuste toel kuuldust, nähtust, loetust;
- koostab õpetaja abiga pildiseeria või küsimuste toel suulise jutu,
- esitab luuletust peast.

Suuline keelekasutus

Kuulamine

Helide, häälte ja häälikute eristamine (asukoht ja järjekord sõnas), hääliku pikkuse eristamine, põhirõhk täishääliku pikkusel.

Õpetaja ja kaaslase kuulamine ning suulise juhendi järgi toimimine. Õpetaja ja kaaslase ettelugemise kuulamine. Kuuldu ja nähtu kommenteerimine.

Kõnelemine

Häälde- ja intonatsiooniharjutused. Häälde harjutamine, hääle tugevuse kohandamine olukorrale.

Töö lähedase tähendusega sõnaga, sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine.

Sobivate kõnetuste (palumine, küsimine, keeldumine, vabandust palumine, tänamine) valik suhtlemisel.

Lihtlauseliste küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine.

Eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas.

Esemete, nähtuste, tegelaste jms võrdlemine, ühe-kahe tunnuse alusel rühmitamine.

Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus.

Jutustamine kuulatu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria, etteantud teema põhjal; aheljutustamine.

Klassiga ühiselt kogetud sündmuste vahendamine jutustades: jutustamine eri rollides. Pantomiiim-mõistatused tuttavate juttude kohta.

Tuttava luuletuse, dialoogi peast esitamine.

Lugemine

- tunneb häälik-tähelest vastavust, loeb õpitud teksti enam-vähem lususalt, lausehaaval üksiku peatusega raskema sõna ees oma kõnetempos või sellest aeglasemalt;
- mõistab häälega või endamisi (vaikse häälega või huuli liigutades) lugedes loetu sisu;
- vastab teksti kohta käivatele küsimustele, mille vastused on palas otsesõnu öeldud;

- mõtleb jutule alguse või lõpu;
- on lugenud mõnda lasteraamatut, nimetab nende pealkirja ja autoreid, annab loetule emotsionaalse hinnangu (lõbus, tõsine, igav ...).

Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus.

Trükitähtede (nii suurte kui väikeste) tundma õppimine. Tähtedest sõnade ja sõnadest lausete lugemine. Silpidest sõnade moodustamine.

Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi (õige hääldus, ladusus, pausid, intonatsioon, tempo, oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse). Lugemistehniliselt raskete sõnade ja sõnaühendite lugema õppimine.

Oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemine klassitahvlilt ja vihikust.

Jutustava ja kirjeldava teksti ning teabeteksti (õpilaspäevik, kutse, õnnitlus, saatekava, tööjuhend, raamatu sisukord) lugemine.

Sõna, lause, teksti sisu mõistmine. Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide, üksiksõnade jm alusel. Loole lõpu mõtlemine. Tegelaste iseloomustamine. Küsimustele vastamine, millele vastus on tekstis otsesõnu kirjas.

Üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid), skeemide, kaartide lugemine õppekirjanduses, nende tähenduse tabamine.

Luuletuste ilmekas (mõtestatud) lugemine. Riimuvate sõnade leidmine õpetaja abiga.

Tekstiliikide eristamine: jutt, muinasjutt, luuletus, mõistatus.

Kirjandustekstid: liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend.

Loetud raamatu autori, kunstniku (illustraatori), tegelaste nimetamine, loetust jutustamine. Loetule emotsionaalse hinnangu andmine (lõbus, tõsine, igav jne).

Huvipakkuva raamatu leidmine kooli või kodukoha raamatukogust täiskasvanu abiga.

Kirjutamine

- kasutab õigeid kirjutamisvõtteid, teab, kuidas väikesi ja suuri kirjatähti kirjutatakse ning sõnas õigesti seostatakse;
- kirjutab tahvlilt ära;
- täidab tahvlinäidise järgi õpetaja abiga õpilaspäevikut, paigutab näidise järgi tööd vihikulehele, varustab töö kuupäevaga;
- koostab näidise järgi kutse;
- eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, sõna, lauset;
- kirjutab omasõnade algusesse *k*, *p*, *t*;
- kirjutab õigesti lühemaid (kuni 2-silbilisi) sõnu ja lauseid;
- teab, et lause lõpeb punktiga;
- teab, et lause alguses, inimeste, loomade, oma kodukoha nimes kasutatakse suurt algustähte;
- kirjutab õigesti oma nime.

Kirjatehnika

Kirja eelharjutused. Kirjutamine pliiatsi ja kriidiga, joonistähtede kirjutamine. Õige pliiatsihoid ja kirjutamisasend istudes ja seistes (tahvli juures). Väikeste kirjatähtede õppimine. Suurte kirjatähtede õppimine (vajadusel 2.klassis). Tähtede seostamine.

Tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine. Töö vormistamine näidise järgi, töö puhtus, käekirja loetavus. Teksti ära kiri tahvlilt, õpikust.

Kirjalik tekstiloome

Tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, õnnitlus (kujundamine näidise järgi).

Jutu kirjutamine pilditäiendusena (pildi allkiri, kahekõne jms). Jutule lõpu kirjutamine. Loovtöö kirjutamine (pildi, pildiseeria, küsimuste järgi). Lünkümberjutustuse kirjutamine.

Õigekeelsus

Häälik, sõna, lause, tekst. Tähed ja tähestik, võõrtähtede vaatlus. Häälikute märkimine kirjas. Sõna ja lause ladumine ja kirjutamine.

Täis- ja kaashäälikud. Täishäälikuühendi vaatlus. Täishääliku pikkuse eristamine ja õigekiri, kaashääliku pikkusega tutvumine. Sulghäälik (k, p, t) omasõnade alguses. *i* ja *j* ning *h* sõna alguses seoses tähtede õppimisega.

Suur algustäht lause alguses, inimese- ja loomanimedes.

Liitsõna vaatlus (moodustamine).

Sõnade lõpu õigekiri, *-d* ja *-vad* (mitmus) ning *-b* (tegusõna 3. pööre) õigekirjaga tutvumine.

Tutvumine jutustava (väit-), küsi- ja hüüdlausega. Lause lõpumärgid: punkt, (küsi- ja hüüumärgi vaatlemine). Koma lauses (teksti vaatlus).

Oma kirjutusvea parandamine õpetaja abiga.

Etteütlemise järgi sõnade ja lausete kirjutamine (15–20 sõna lihtlausetena).

2. KLASS

Õpitulemused ja õppesisu 2. klassis

Suuline keelekasutus

- eristab täis- ja suluta hääliku pikkusi;
- kuulab õpetaja ja kaaslaste eakohast teksti ning toimib saadud sõnumi kohaselt õpetaja abil;
- koostab kuuldu põhjal lihtsama skeemi ja kaardi õpetaja abil;
- kasutab kõnes terviklauseid;
- teab ja leiab vastandtäheendusega sõnu ning õpetaja abil ka lähedase tähendusega sõnu;
- väljendab arusaadavalt oma soove ja kogemusi väikeses ja suures rühmas;
- vestleb oma kogemustest ja loetust;
- annab õpetaja abil edasi lugemispala, õppeteksti, filmi ja teatrietenduse sisu;
- koostab õpetaja abil jutu pildiseeria, pildi või küsimuste toel; mõtleb jutule alguse või lõpu;
- vaatlleb ja kirjeldab nähtut, märkab erinevusi ja sarnasusi õpetaja suunavate küsimuste toel;
- esitab luuletust peast.

Suuline keelekasutus

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine sõnamängus, liikumise ja liigutuste abil, pöörõhk suluta kaashäälikul.

Õpetaja ja kaaslaste suulise mitmeastmelise juhendi meeldejäätmine ja selle järgi toimimine mängus, praktilise ülesande lahendamisel (välitund, otsimine, mõõtmine).

Õpetaja ettelõetud ainetekstist oluliste mõistete leidmine ja lihtsa skeemi koostamine õpetaja juhendamisel. Kaaslaste ettelugemise kuulamine ja hinnangu andmine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana).

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused sõnamängulistest harjutustest, kiirkõne, kajamäng.

Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus: muinasjuttude esitamine, igapäevaolukordade lavastamine. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevus, intonatsioon) esiletoomine dramatiseeringus jm esituses: rongi, loomade hääle jm imiteerimine.

Kõnelemine eri olukordades (telefonitsi, rühma esindajana), rollimängud.

Nii enese kui ka teiste soorituste tunnustav kommenteerimine.

Oma arvamuse avaldamine (raamatu, filmi jm) kohta ja selle põhjendamine. Arutlemine paaris ja rühmas: oma suhtumise väljendamine, nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine.

Sündmuse, isiku, looma, eseme kirjeldamine tugisõnade, skeemi, tabeli abil.

Sõnatäheenduste selgitamine ja täpsustamine aktiivse sõnavara laiendamiseks.

Kuuldud jutu ümberjutustamine; pikema dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja sisule.

Mõtete väljendamine terviklausetena. Küsimuste moodustamine, küsimuste esitamine ja neile vastamine.

Eri meeleoluga luuletuste (aastajaad, laste elu) mõtestatud peast esitamine.

Lugemine

- loeb õpitud teksti suhteliselt õigesti, ladusalt (lugemistempo võib olla kõnetempost aeglasem), parandab ise oma lugemisvigu, enamasti väljendab intonatsioon loetava sisu;
- mõistab häälega või endamisi lugedes loetu sisu;
- vastab teemakohastele (ka lihtsamatele tekstis mitte otsese infoga seotud) küsimustele;
- leiab tekstis iseseisvalt vastused konkreetsetele küsimustele ja töötab õpetaja abiga eakohaste juhiste alusel;
- tunneb ära jutu, luuletuse, mõistatuse, näidendi ja vanasõna;
- kasutab õpiku sõnastikku õpetaja abiga sõnade leidmiseks algustähe järgi;
- on lugenud jõukohaseid lasteraamatuid, nimetab tegelasi ja annab edasi loetu sisu mõne huvitava, enam meeldinud episoodi järgi.

Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi: oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhitakse, sobiva intonatsiooni kasutamine. Lugemistehniliselt raskete sõnade ja sõnaühendite lugema õppimine.

Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus.

Üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses ning lasteraamatutes.

Tekstist õpitavate keelendite, samuti sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade jms leidmine. Õpiku sõnastiku kasutamine.

Kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ja partnereid arvestades.

Eri liiki lühitekstide (teade, kiri, ajakirja rubriik, sõnastik) mõistev lugemine. Oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemine klassitahvlilt ja vihikust.

Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine.

Loetud jutustuse ja muinasjutu kohta kava koostamine (teksti jaotamine osadeks);

skeemi/kaardi koostamine õpetaja abiga. Loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine (ka siis, kui vastus otse tekstis ei sisaldu). Loole alguse ja lõpu mõtlemine. Tegelaste iseloomustamine.

Luuletuste ilmekas (mõtestatud) esitamine. Riimuvate sõnade leidmine õpetaja abiga.

Tekstiliiikide eristamine: jutustus, luuletus, näidend, mõistatus, vanasõna.

Kirjandustekstid: rahvaluuleline liisusalm, muinasjutt, mõistatus, luuletus, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend, muistend.

Loetud raamatu tutvustamine ja soovitamine. Vajaliku teose otsimine kooli või kodukoha raamatukogust autori ja teema järgi täiskasvanu abiga.

Kirjutamine

- kasutab kirjutades õigeid väikeste ja suurte kirjatähtede tähekujusid ja seoseid;
- kirjutab tahvlilt või õpikust ära;
- täidab iseseisvalt õpilaspäevikut ja kujundab vihikut, paigutab näidise järgi tööd vihikulehele, kirja joonelisele lehele, varustab töö kuupäevaga;
- koostab õpetaja abiga kutse, õnnitluse ja teate;
- kirjutab loovtöö ning ümberjutustuse pildiseeria, tugisõnade ja küsimuste abil;
- eristab häälikut, tähte, täis- ja kaashäälikut, silpi, sõna, lauset, täishäälikuühendit;
- kirjutab õigesti sulghääliku omasõnade algusesse ja omandatud võõrsõnade algusesse;
- märgib kirjas õigesti täishäälikuid;
- teab peast võõrtähtedega tähestikku;
- alustab lauset suure algustähega ja lõpetab punkti või küsimärgiga;

- kasutab suurt algustähte inimeste ja loomade nimedes, tuttavates kohanimedes;
- kirjutab õigesti sõnade lõppu: -d (mida teed?), -te (mida teete?), -sse (kellesse? millesse?), -ga (kellega? millega?), -ta (kellela? milleta?);
- kirjutab etteütlemise järgi õpitud keelendite ulatuses sisult tuttavat teksti ja kontrollib kirjutatud näidise järgi (20–25 sõna lihtlausetena).

Kirjatehnika

Suurte ja väikeste kirjatähtede kordamine.

Kirjutamise tehnika arendamine: ühtlane kirjarida, õiged tähekujud ja seosed nii väikestel kui suurtel kirjatähtedel.

Näidise järgi kirjatöö paigutamine vihiku lehele, kirjapaberile; kuupäeva kirjutamine.

Kirjalik tekstiloomine

Kutse, õnnitluse ja teate koostamine õpetaja abiga.

Tekstilähedase ümberjutustuse kirjutamine küsimuste ja tugisõnade toel.

Loovtöö skeemi, kaardi toel; fantaasialugu. Jutu ülesehitus: alustus, sisu ja lõpetus; jutule alguse ja lõpu kirjutamine. Omakirjutatud teksti üle kaaslasega arutlemine.

Õigekeelsus

Varasemale lisanduvalt keeleteadmised: täishäälikuühendi õigekiri, suluta kaashääliku pikkus ja õigekiri;

k, p, t s-i ja h kõrval; i ja j silbi alguses, h sõna alguses.

Silbitamine, poolitamise üldpõhimõtted.

3. KLASS

Õpitulemuste jaotus ja õppesisu 3. klassis

Suuline keelekasutus

- kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi;
- väljendab end suhtlusolukordades selgelt ja arusaadavalt: palub, küsib, selgitab, keeldub, vabandab, tänab; vastab küsimustele, kasutades sobivalt täislauseid ning lühivastuseid;
- vaatab sihivõttelt, kirjeldab eesmärgipäraselt nähtut, eset, olendit, olukorda, märkab erinevusi ja sarnasusi;
- avaldab arvamust kuuldu, vaadeldu ja loetu kohta;
- annab küsimuste toel arusaadavalt edasi õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, filmi ja teatrietenduse sisu; koostab kuuldu/loetu põhjal skeemi/kaardi;
- jutustab loetust ja läbielatud sündmusest; jutustab pildiseeria, tugisõnade, märksõnaskemide ja küsimuste toel; mõtleb jutule alguse ja lõpu;
- leiab väljendamisega lähedase ja vastandtäheksuse sõnu;
- esitab luuletust peast.

Kuulamine

Hääliku pikkuste eristamine, põhirõhk sulghääliku pikkusel.

Pikema suulise juhendi meeldejätmise ja selle järgi toimimine. Kaaslase ja õpetaja juhtnööride kuulamine, nende järgi toimimine.

Ettelugemise kuulamine. Kaaslase ettelugemise hindamine ühe aspekti kaupa (õigsus, pausid ja intonatsioon mõtte toetajana). Kuuldu ning nähtu kommenteerimine. Fakti ja fantaasia eristamine.

Õpetaja etteloetud ainetekstist oluliste mõistete leidmine ning lihtsa skeemi koostamine.

Kuuldu (muinasjutt, lühijutt lapse elust, proosa-, luule ja ainetekst), nähtu (lavastus, film) sisu ümberjutustamine. Dialoogi jälgimine, hinnangud tegelastele ja nende ütlustele.

Kõnelemine

Hääldus- ja intonatsiooniharjutused. Selge häälduse jälgimine teksti esitades. Kõne eri nüansside (tempo, hääletugevuse, intonatsiooni) esiletoomine dramatiseeringus jm esituses. Sobivate kõnetuste (palumine, küsimine, keeldumine, vabandust palumise, tänamise) valik suhtlemisel. Suuline selgitus, kõnetus- ja viisakusväljendid, teietamine ja sinatamine.

Kõnelemine eri olukordades: vestlus tundmatuga, sh telefonitsi, klassi/kooli esindamine, võistkonda kutsumine, koostegevusest loobumine jms.

Sõnavara arendamine: sõnatähenduse selgitamine ja täpsustamine, aktiivse sõnavara laiendamine, lähedase ja vastandtähendusega sõna leidmine. Eri teemadel vestlemine sõnavara rikastamiseks, arutamine paaris ja väikeses rühmas.

Oma arvamuse avaldamine, nõustumine ja mittenõustumine, ühiste seisukohtade otsimine, kaaslase arvamuse küsimine.

Mõtete väljendamine terviklausetena ja sobiva sõnastusega (sõnavalik, mõtte lõpuleviimine).

Küsimuste moodustamine ja esitamine ning neile vastamine.

Jutustamine kuuldu, nähtu, läbielatu, loetu, pildi, pildiseeria ja etteantud teema põhjal; aheljutustamine.

Sündmuste, isiku, looma, eseme jm kirjeldamine tugisõnade, skeemi ning tabeli abil.

Eneseväljendus dramatiseeringus ja rollimängus erisuguste meeleolude väljendamiseks.

Tuttava luuletuse ja dialoogi ilmekas (mõtestatud) esitamine.

Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

Lugemine

- loeb nii häälega ja kui endamisi ladusalt ja teksti mõistes; mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti;
- loeb õpitud teksti ette õigesti, selgelt ja sobiva intonatsiooniga;
- töötab tekstiga eakohaste juhiste alusel;
- vastab suulistele ja lühikestele kirjalikele küsimustele loetu kohta;
- eristab kirjalikus tekstis väidet, küsimust, palvet, käsku, keeldu;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kirja;
- on lugenud läbi vähemalt neli eesti ja väliskirjaniku teost, kõneleb loetud raamatust;
- teab nimetada mõnda lastekirjanikku.

Raamatu/teksti üldine vaatlus: teksti paigutus, sisukord, õppeülesannete esitus. Teksti ülesehitus: pealkiri, teksti osad (lõigud, loo alustus, sisu, lõpetus).

Lugemistehnika arendamine õpetaja juhendite järgi (õige hääldus, ladusus, pausid, intonatsioon, tempo; oma lugemisvea parandamine, kui sellele tähelepanu juhatakse). Ladus ja automatiseerunud lugemine. Oma ja kaaslase lugemistehnika hindamine õpetaja juhiste alusel. Oma ja õpetaja käekirjalise teksti lugemise klassitahvlilt ja vihikust.

Jutustava ja kirjeldava teksti ning tarbe- ja teabeteksti (õpilaspäeviku, kutse, õnnitluse, saatekava, tööjuhendi, raamatu sisukorra, sõnastiku, teate, eeskirja, retsepti, õpikuteksti, teatmeteose teksti, ajalehe- ja ajakirja ning muu meediateksti) lugemine.

Üksikute tingmärkide (õppekirjanduse tingmärgid, liiklusmärgid jms), skeemide, kaartide ja tabelite lugemine õppekirjanduses, lasteraamatutes ning lasteajakirjanduses.

Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine. Tekstis küsimuse, palve, käsu ja keelu äratundmine. Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide ja üksiksõnade järgi.

Töö tekstiga: tekstist õpitavate keelendite, sünonüümide, otsese ja ülekantud tähendusega sõnade leidmine. Õpiku sõnastiku iseseisev kasutamine. Teksti jaotamine osadeks ning tekstiosade pealkirjastamine. Loetava kohta kava, skeemi, kaardi koostamine. Loetu põhjal teemakohastele küsimustele vastamine. Loole alguse ja lõpu mõtlemine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine, tegelaste iseloomustamine.

Jutustavate luuletuste ja proosateksti mõtestatud esitamine. Riimuvate sõnade leidmine. Kahekõne lugemine, intonatsiooni ja tempo valik saatelause alusel ning partnereid arvestades.

Loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine. Vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt.

Tekstiliikide eristamine: muinasjutt, mõistatus, vanasõna, luuletus, jutustus, näidend, kiri.

Kirjandus: folkloorne lastelaul, liisusalm, jutustus, muinasjutt, muistend, luuletus, kahekõne, näidend, sõnamänguline tekst, piltjutt, mõistatus, vanasõna.

Kirjutamine

- kasutab kirjutades õigeid tähekujusid ja -seoseid, kirjutab loetava käekirjaga;
- kirjutab tahvlilt ja õpikust õigesti ära; paigutab teksti korrektselt paberile või arvutis, vormistab vihiku/õpilaspäeviku nõuetekohaselt;
- valdab eesti häälikkirja aluseid ja õpitud keelendite õigekirja: eristab häälikut ja tähte, täis- ja kaashäälikut, häälikuühendit, silpi, sõna, lauset; märgib kirjas häälikuid õigesti; eristab lühikesi, pikki ja ülipikki täis- ja suluta kaashäälikuid; kirjutab õigesti asesõnu;
- märgib õpitud sõnades õigesti kaashäälikuühendit; kirjutab õigesti sulghääliku omandatud oma- ja võõrsõnade algusse; märgib kirjas õigesti käänd- ja pöördõnade õpitud lõppe ja tunnuseid;
- teab peast võõrtähtedega tähestikku, kasutab lihtsamat sõnastikku ja koostab lihtsaid loendeid tähestik- järjestuses;
- kirjutab suure algustähega lause alguse, inimeste- ja loomade nimed ning õpitud kohanimed;
- piiritleb lause ja paneb sellele sobiva lõpumärgi;
- kirjutab etteütlemise järgi sisult tuttavat teksti ja kontrollib kirjutatut näidise järgi (30–40 sõna);
- koostab kutse, õnnitluse, teate, e-kirja; kirjutab eakohase pikkusega loovtöid (k.a. ümberjutustusi) küsimuste, tugisõnade, joonistuse, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel;
- kirjutab nii koolis kui ka igapäevaelus käsitsi ja arvutiga eakohaseid tekste vastavalt kirjutamise eesmärgile, funktsioonile ja adressaadile.

Kirjatehnika

Kirjutamise tehnika süvendamine, oma loetava käekirja kujundamine, kirjutamise kiiruse arendamine. Kirjutamisvilumuse saavutamine (õiged tähekujud ja proportsioonid, loetav käekiri, ühtlane kirjarida, kirjatöö nõuetekohane välimus, töö vormistamine). Teksti ära kiri tahvlilt ja õpikust. Kirjutatu kontrollimine õpiku ja sõnastiku järgi. Oma kirjavea parandamine. Etteütlemise järgi kirjutamine. Tahvlile, vihikusse ja õpilaspäevikusse kirjutamine. Tarbeteksti kirjutamine näidise järgi: kutse, ümbrik.

Õigekiri

Tähestiku järjekord. Täis- ja kaashäälikuühendi õigekiri. Täis- ja suluta kaashääliku pikkuse kordamine, sulghääliku pikkuse eristamine ja õigekiri. *k, p, t s-i* ja *h* kõrval. *i* ja *j* õigekiri (v.a võõrsõnades ja tegijanimedes). *h* sõna alguses. Sulghäälik oma- ja võõrsõnade alguses.

Suur algustäht lause alguses, inimese- ja loomanimedes, tuntumates kohanimedes. Väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetustes. Poolitamise harjutamine. Liitsõna.

Nimi-, omadus- ja tegusõna. Ainsus ja mitmus. Sõnavormide moodustamine küsimuste alusel. Mitmuse nimetava ning sse-lõpulise sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände lõpu õigekirjutus. Olevik ja minevik. Pöördelõppude õigekirjutus. Erandliku õigekirjaga ase- ja küsisõnad (ma, sa, ta, me, te, nad, kes, kas, kus).

Väit- (jutustav), küsi- ja hüüdlause. Lause lõpumärgid. Koma kasutamine loetelus; *et, sest, vaid, kuid, aga, siis, kui* puhul; sidesõnad, mis koma ei nõua.

Etteütlemise järgi kirjutamine õpitud keelendite ulatuses (30–40 sõna). Oma kirjavea iseseisev leidmine.

Sõnavara: lähedase ja vastandtäheendusega sõna. Sõna ja tema vormide õigekirja ning tähenduse omandamine ja täpsustamine.

Tekstiloome

Lausete laiendamine ja sidumine tekstiks.

Tarbeteksti (ajaleheartikli, teate, nimekirja jne) kirjapanek.

Ümberjutustuse kirjutamine tugisõnade, skeemi, kaardi või kava toel.

Loovtöö kirjutamine (vaba jutt, jutt pildi, pildiseeria, küsimuste, skeemi, kaardi või kava toel, fantaasialugu). Jutu ülesehitus: alustus, sisu, lõpetus.

Sündmusest ja loomast kirjutamine.

Jutule alguse ja lõpu kirjutamine.

Kirja kirjutamine.

Oma kirjutatud teksti üle kaaslasega arutamine.

I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

Õpilane:

- mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust;
- väärtustab eesti keelt;
- omandab eesti keele lugemistehnika;

- loeb eesmärgistatult eri allikatest ja keskkondadest;
- kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste käsikirjaliselt ja arvutil eri keskkondades;
- väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult;
- analüüsib individuaalsete võimete piires eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- tunneb eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust ning mõistab nende sisu;
- kujundab lugemise kaudu esmaseid hoiakuid ja tõekspidamisi, väärtustab lugemist.

Õpitulemuste saavutamine esimeses kooliastmes

1. Õpilane osaleb aktiivselt ja mõtestatult õppeprotsessis.

Mõisted:

klassireeglid ja kokkulepped, rühmatöö

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused:

Aktiivne osalemine õppeprotsessis sõltub õpetaja valitud meetoditest ja õpitulemuse omandamine on oluline kogu I kooliastme vältel. Materjal ja tegevused peavad varieeruma, oluline on diferentseerimine, aktiivõppemeetodite kasutamine, samas tööharjumuse ja klassireeglite omandamine, heade käitumistavade järgmine õppimisel ja koostööl jne.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

On üldpädevus ja oluline arvestada jooksvalt kõikides ainetundides ja vabaõppes.

Kontroll ja hindamine

Kasulikke aspekte hinnangu andmiseks aktiivsele ja mõtestatud osalemisele on palju:

Kas tal on laual ainult vajalikud asjad? Kas tal on ebavajalikud asjad käest ära pandud? Kas ta jälgib rääkija miimikat ja žeste? Kas ta laseb teistel rahulikult kuulata? Kas ta on uudishimulik? Kas ta suudab segajat eirata? Kas ta kuulab avatud meelel? Kas ta kuulab lõpuni, enne kui otsustab? Kas ta on pühendunud kuulaja? Kas ta saab aru kuulamisülesande eesmärgist? Kas ta saab aru, kui suurt keskendumist kuulatav materjal nõuab? Kas ta kuulab kõigepealt olulist ja siis detaile? Kas ta teeb kuulamise ajal märkmeid? Kas ta küsib vajadusel asjakohaseid küsimusi, et kuulatavast paremini aru saada?

Õpetaja ülesanne on jälgida, et kõik õpilased osalevad rühmatöodes ja teistes tegevustes, mõistavad õpitavat, arvestavad kaasõppijatega, saavad aru, milleks midagi õpitakse jne. Eraldi ei hinnata.

2. Õpilane kuulab eesmärgistatult, väljendab oma mõtteid.

Mõisted:

kuulamisülesanne, kuulamine ja kuulmine, monoloog, dialoog, vestlus, (põhjendatud) arvamus, jutustamine, kommenteerimine

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Kuulamisoskus on üks olulisemaid oskusi teiste keelelise suhtluse osaoskuste omandamisel, eriti vajalik on see õigekirja õppimisel. Seega tuleb kuulamisoskust arendada sama suure

tähelepanuga kui teisi osaoskusi ning jälgida ja hinnata kuulamisoskuse arengut.

Kuulamisoskust saab arendada järgmiste tegevuste kaudu: õpetaja ja kaaslaste kuulamine ning suulise juhendi järgi toimimine; õpetaja ja kaaslaste ettelugemise kuulamine; kuuldu ja nähtu kommenteerimine. Tähtis on õpilastega kuulamise ja oma mõtete väljendamise reeglid kokku leppida. Ülesandeid saab anda enne kuulamist, kuulamise ajal ja pärast kuulamist. Kasutada võib erinevaid aktiivõppe meetodeid. Kuulamis- ja vestlusoskust tuleb arendada igapäevastes vestlustes nii tundides kui ka vabaõppes. Õpilasi tuleb julgustada oma arvamust ja mõtteid väljendama nii tunnis kui ka õppekäikudel (muuseumis, teatris, näitustel jne).

Oluline on tingimuste loomine kuulamise õppimiseks. Ülesanneteks sobivad filmide, etenduste, saadete jm salvestised; helifailid harjutustega; helindid veebis, nt lindude jm loodushääle tutvustuseks; video heli kuulamine ilma pilti nägemata, et mõistatada teose sisu; lastekirjanduse salvestused nii ERRi portaalis, audioraamatutena kui ka mujal; mobiili või diktofoniga salvestatud laste endi kõne ja esitused; ka äpid.

Kui klassis on muu emakeelega lapsi, tuleb arvestada, et kuulamisoskus on võõrkeeles kõige keerulisem keeleline osaoskus. Esmalt peab õpetaja tuvastama, kui palju laps eesti keelt mõistab, ja seejärel tuleb valida sobivad kuulamistekstid, mis on lapsele jõukohased. Samuti peab õpetaja arvestama tunnis rääkides, et muu emakeelega lapsed ei pruugi kõigest aru saada. Seetõttu peab õpetaja jälgima oma kõne tempot ja sõnavara, vajadusel toetama oma kõnet žestide ja piltidega. Õpetaja võiks tutvuda ka "Lõimitud aine- ja keeleõppe" raamatuga, kust leiab palju häid soovitusi.

Kõnelemise ja hääldamise õpetamisel on väga oluline pöörata tähelepanu selgele ja õigele hääldusele kõnelemisel ja teksti esitamisel, mis on lugema ja kirjutama õppimise üheks eelduseks; hääle kohandamisele vastavalt olukorrale (vastamine kohalt, klassi ees, paaris- ja rühmatöös), iste- ja seisuasendile, rühile, kuna õige hingamine tagab piisava õhuvaru selgeks ja ilmekaks esituseks, harjutusruumi õhule – intensiivse kõnelemise puhul täitub ruum ruttu väljahingatava õhuga ja vajab tuulutamist.

Rääkimisoskuse arendamiseks tuleb klassis luua pingevaba õhkkond, et iga laps julgeks sõna võtta. Kõigil lastel peab olema võimalus tunnis aktiivselt osaleda, et nad harjuksid klassiga suhtlema ja teaksid, kuidas luua silmsidet, kuidas kasutada õigesti oma häält (artikulatsioon, intonatsioon, tugevus, pausid), miimikat ja kehakeelt, kuidas väljendada oma suhtumist, anda hinnanguid ja rääkida kogemustest. Nii kasvab esinemisjulgus, mis aitab ära hoida passiivsuse tekkimist, kui lapsed ei taha sõna võtta, on arglikud või pole huvitatud.

Rääkimist võiks esmalt harjutada paaris või väikeses rühmas, seejärel võib paluda õpilasel esineda üksi kogu klassile (nt seletada mängu või tööjuhendit; jutustada kuuldust, nähtust, läbielatust või loetust; jutustada edasi kaaslaselt kuuldud lugu; arutleda kuuldu põhjal; kirjeldada eset, tegelast vms; mõelda välja telefonikõne; koostada kahekõne; intervjuuerida kedagi).

Arutelu ja arvamuste avaldamine eeldab klassis kõnelemise reeglite loomist, nt räägib üks inimene korraga, peetakse kinni eelnevalt kokkulepitud kõnejärjekorrast, kõnejärjekorra tähistajana võib kasutada mingit eset või mänguasja.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Kuulamisülesande alustekst võib tugineda nii üldpädevustele, läbivatele teemadele kui ka teistele õppeainetele. Nt läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ puhul saab kuulata mõnda taskuhäälingut või sarja “Osoon” saateid ja pärast vastata küsimustele ning arutada selle üle, mida kuuldi. Oluline on tundi tuua aktuaalseid teemasid, nt “Tervise ja ohutuse” teema puhul saab kuulata mõnda saadet või taskuhäälingut, kus räägitakse nt hiljuti juhtunud loodusõnnetusest vms.

Kontroll ja hindamine

Peamine kuulamis- ja rääkimisoskuse hindamise eesmärk on õpilase arengu jälgimine, mille puhul hinnete panemine ei ole oluline. Kasutada võib kujundavat hindamist.

Õpetaja peab leidma võimalusi kuulamise jälgimiseks erinevate tegevuste käigus, nagu näiteks mingi töö kavandamine, ettekannete esitamine, häälega ettelugemine, teadete edastamine jne.

Õpetaja saab anda hinnangu õpilaste kuulamisoskusele, kui jälgib neid erinevates olukordades, et leida vastuseid mitmele küsimusele. Kas õpilane suudab järgida juhendeid? Kas ta leiab kuulatava loo peamõtte, toetavad detailid ja/või sündmuste järjekorra? Kas ta teeb vahet fantaasial ja reaalsusel, arvamusel ja faktil, väitel ja küsimusel? Kas ta kuulab tähelepanelikult ja sekku-mata? Kas ta avaldab oma arvamust kuulatava kohta? Kas ta kuulab midagi oma lõbuks ja selleks, et nautida (muusikat, ettelooetavat juttu, luuletust jne)? Eelnev kinnitab ühtlasi, et kuula-misoskust tuleb ja saab järjepidevalt arendada ka kõikide teiste ainete ja teemadega seondu-valt.

Eesmärgistatud kuulamise kontrollimiseks ja hindamiseks võib koostada töölehti, esitada ava-tud küsimusi, pakkuda valikvastuseid, õige-vale ülesandeid (ka õige-vale vastuse esitamine), vestelda, samuti kuulatud teksti uuesti kuulamine või helifailis esitatud õigete vastuste kontrol-limine jne.

Rääkimisoskuse hindamiseks tuleb õpilaste suulise suhtluse jälgimisel pöörata tähelepanu kee-lesüsteemi valdamisele, s.o lausestusele, fonoloogiale ja sõnavarale. Samuti on oluline jälgida õpilaste teadlikkust erinevatest suhtlusolukordadest: kas ja kuivõrd õpilased teavad ja tajuvad, et keelt kasutatakse erinevalt sõltuvalt suhtlusolukorrast ja/või -partnerist, nt rääkides samal eesmärgil ema, sõbra või õpetajaga on keelekasutus erinev.

Õpilaste suulist keelekasutust tulebki jälgida eri olukordades ja eri suhtluseesmärkide puhul: mängus, õppetegevuses ja erineva stsenaariumiga suulistest keelekasutusolukordades. Õpilasi tuleks jälgida nii paaristöö, rühmatöö, üleklassitöö kui ka õpetajaga omavahel suhtlemise olu-korras. Õpilaste keelekasutuse hindamisel võiks õpetaja lähtuda järgmistest küsimustest: Kas õpilane räägib selgelt ning kasutab oma mõtete väljendamisel asjakohaseid lauseid ja konkreet-sesse suhtlusolukorda sobivat sõnavara? Kas õpilane oskab oma mõtet asja- ja eakohaselt üm-ber sõnastada, kui tema mõttest aru ei saada? Kas õpilane saab teistest aru või tekitab teiste jutt temas segadust? Kui tundub, et õpilane ei saa teistest aru, siis kas ta ikka tegelikult kuulab? Kas õpilane arvestab teiste tunnete ja ideedega? Kas õpilane osaleb rühmatöös vabalt? Kas ta pöörab teiste ütlustele tähelepanu? Kas ta jälgib rühmatöös kokkulepituid reegleid? Kas õpilane kasutab lugemise ja erinevate keelekasutusolukordade ajal omandatud uusi keelestruktuure ja sõnavara?

3. Õpilane kasutab suhtlemisel eakohast ja sobivat kõne- ja kirjakeelt, arvestab suhtle-misel partneriga.

Mõisted:

kõne- ja kirjakeel, sobiv suhtluskeel, põhjendatud aramus, vestluskaaslane ehk vestluspartner

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Koolis kasutatakse nii suhtlemisel kui ka õppimisel kirjakeelt. Kirjakeele tundmine on oluline, et kõik saaksid õpitavast ühtmoodi aru. Seepärast tuleb kirjakeele olulisust õpilastele teadvustada juba esimesest klassist peale. Õpilastele tuleb tutvustada erinevaid suhtlusolukordi (nt ametlik suhtlus, suhtlus sõbraga, vanematega) ja nendes kasutatava keele erinevusi.

Erinevad suhtlusolukorrad võib klassis läbi mängida. Esmatähtis on pingevaba ja võimalikult tegelik suhtlemiskeskkond. Kui vahetatakse mõtteid, hinnanguid, kogemusi, tuleb kaasata kõiki õpilasi. Toetav ja rahulik keskkond aitab end julgelt väljendada nii tagasihoidlikumal kui ka muukeelsel lapsel. Sõltuvalt klassist ja õpilaste eripäradest tuleb läbi mõelda metoodika: tugisõnade esitamine tahvlil, pildid või pildiseeriad, lause algused, küsimused jne. Aktiivseid vestlusi võib alustada paaris/rühmas ja edaspidi üle terve klassi ning hiljem harjutada klassi ees esinemist.

Arutelu ja arvamuste avaldamine eeldab kindlasti klassis kõnelemise reeglite loomist: näiteks käe tõstmine rääkimiseks, üks kõneleja korraga, eelnevalt kokkulepitud kõnejärjekorrast kinni pidamine või ese – mänguasi vm tähenduslik ese – kõnejärjekorra tähistajana.

Suhtlemisoskust arendavad nt paarilisele mängu või tööjuhendi seletamine; jutustamine kuuldist, nähtust, läbielatust või loetust; kuuldu loo edasi jutustamine; arutelu kuuldu põhjal; eseme, tegelase vms kirjeldamine; telefonikõne matkimine; kahekõne koostamine; kellegi intervjuueerimine. Muukeelsete õpilaste puhul aitavad esialgu lihtsamate õpitekstide, sh dialoogide lugemine ja päheõppimine, kuni sõnavara kinnistub.

Igapäevase suhtlemise, nii suulise kui ka kirjaliku, harjutamine, heade tavade selgitamine, probleemide lahendamine igapäevaselt, õpilast ise rääkima julgustamine – need kõik aitavad kaasa suhtlemisoskuse arenemisele nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega. Tundides tuleb võtta aega jutustamiseks, ettekanneteks, pildiseeria järgi jutustamiseks või loo kirjutamiseks.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Lõiminguks on siinkohal palju võimalusi erinevates ainetes, kus tuleb kõva häälega ette lugeda, suhelda, rääkida, arvamust avaldada, selgitada, jutustada, koostööd rühmatöös teha, ülevaadet oma tegemistest anda või lühemat uurimust tutvustada.

Näiteks läbiva teema “Kultuuriline identiteet” käsitlemiseks on oluline tutvustada nii oma kui ka võõraid kultuurikeskkondi. Kui klassis on eri päritoluga lapsi, siis võiks valida just selle klassi õpilaste kultuuri ja tavad, mida õpilased saavad üksteisele tutvustada. Õpilased peaks jõudma mõistmiseni, et erinevates kultuurides suheldakse erinevalt ning järgitakse erinevaid tavasid ja kombeid.

Kontroll ja hindamine

Õpetaja ülesanne on jälgida, et kõik õpilased osalevad rühmatöodes ja erinevates vestlustes, väljendavad oma arvamust. Klassijuhataja jälgib laste suhteid ja dünaamikat klassis, vajadusel sekkub, selgitab, õpetab, on eeskujuks. Eraldi ei hinnata.

4. Õpilane eristab helisid, hääli ja häälikuid.

Mõisted: häälik, täht, hääli, kuulamine, kuulmine, hääliku pikkus

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Kõnetehnika arendamiseks soovitatakse erinevaid hääldusharjutusi, sh häälikupikkuste võrdlemine, tugeva ja nõrga sulghääliku eristamine jne.

Väga oluline on õpetaja enda selge ja korrektne hääldus, sest lapsed õpivad õigesti hääldama eelkõige täiskasvanu kõnet kuulates ja jäljendades.

Igasse eesti keele tundi on soovitatav valida üks hääldusharjutus. Selge ja täpse häälduse harjutamiseks sobivad rütmisalmid, kiirkõneharjutused ja intonatsiooniharjutused. Harjutusi saab lugeda paaris, ringis, ravis koos rütmilise liikumisega, erineva kiiruse, hääletugevuse või -tooniga, kasutades žeste, miimikat ja liigutusi, mis matkivad mõnd tegelast, tegevust, situatsiooni või meeleolu. Lugeda võib paaris, ringis, ravis liikudes jne. Etteütluste eelharjutuseks on soovitatav neid lühitekste pähe õppida. Hääldusharjutusi ei anta kodus pähe õppida. Seda tööd tehakse klassis.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained.

Kontroll ja hindamine

Häälikupikkuste määramine ja märkimine lünkades. Etteütlus.

5. Õpilane omandab lugemistehnilise vilumuse ja teadliku lugemisoskuse.

Mõisted: lugemine, lugemispala, lugemistehnika, lugemisoskus, jutt, muinasjutt, luuletus, mõistatus, liisusalm, piltjutt, vanasõna, jutustus, näidend.

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Lugemisoskuse arendamisel peab õpetaja meeles pidama, et iga laps areneb ja seepärast on oluline alal hoida rõõmsameelset, toetavat suhet ja uskuda lapse edusse. Samuti on tähtis süsteemne töö igal kõneühiku tasandil (häälik, täht, sõna, lause, terviktekst), st iga päev tehakse tundides mitmesuguseid harjutusi, et kinnistada juba kujunevaid oskusi.

Lugemisvead tekivad eri põhjustel, kuid tihti piisab õigeks lugemiseks, kui lapsel paluda veaga kohta uuesti lugeda. Kui laps eksib mingis sõnas korduvalt, võib õpetaja selle endale üles märkida ja kasutada seda sõna pärast lugemist või hoopis järgmises tunnis, nt koostada selle sõnaga lauseid, lasta sõna seletada, harjutada lugemist.

Õpetaja peab jälgima, et teksti raskusaste vastab õpilase tasemele. Nõrgemate lugejate jaoks tuleks teksti lihtsustada. Muukeelsete ja erivajadustega laste puhul tuleb arvestada ka laste sõnavaraga, et leida jõukohased tekstid.

Vastavalt klassi õpilaste tasemele rakendada eri võtteid lugemistehnika arendamiseks:

- õpitava teksti raskemate sõnade harjutamine, nende väljakirjutamine, lugemise harjutamine;
- sõnade kirja piltide võrdlemine – sama tüvega, samade algustähtedega, sama lõpuga sõnad vms,

- sõnade mõistatamine analoogiliselt “Poomise” mängule – A _ _ _ S.

Kuna klassis on erineva lugemisviisiga lapsi, siis võiks lugemise harjutamine iga teksti puhul alata sellega, et igaüks saab otsida tekstist neid elemente, mida ta oskab lugeda, mis tulevad tuttavad ette. Ka vähesema kogemusega lapsed peavad saama igas tunnis eduelamuse.

Olulised on lugemist ettevalmistavad tegevused, nt häälestamine jutu teemale, teksti või pildi vaatlus, teksti sisu ja sündmustiku ennustamine vms.

Lugemistegevusteks võiks olla sisult tundmatute sõnade selgitamine lause koosseisus, lugemistehtniliselt raskete sõnade lugema õppimine, lihtsalt teksti lugemise harjutamine, sh lugemistehnika ning ilmeke lugemise arendamine. Lugemise harjutamiseks on mitmeid võimalusi: juhendatud vaikne lugemine, kui anda ette mõni küsimus või ülesanne, et lugemisel oleks eesmärk. Kui laste lugemisoskus on ebaühtlane, siis tuleks tööd diferentseerida, st aeglasemaid aidata ning kiirematele anda lisaülesandeid, nt jutule alguse, lõpu mõtlemine vms. Kui teksti puhul on kasuks korduvlugemine, siis on võimalus lugeda lause või lõikude kaupa, ahellugemine, osalistega lugemine, samuti paaris, rühmas, klassis lugemine, lugemine ajavormi muutmisega, mina-vormis lugemine või valiklugemine – küsimustele vastamine tekstis oleva lause ette lugemisel või keeleõpetusliku teemaga, tegelastega lausete lugemine jne.

Kasutada võiks ka nn stopplugemist, st pala loetakse lõikude kaupa, tehes lõikude vahel pause, mil arutletakse sündmuste üle, ennustatakse, antakse hinnang vms. Lastele võib huvi pakkuda korrektuurlugemine, kus jälgitakse õpetaja ettelugemist ning kui õpetaja teeb tahtlikult vea või muudatuse, siis õpilased saavad teda parandada või nt üks õpilane loeb ja samal ajal kõnnib kaasõpilase juurde, annab järje üle ning istub ning edasi loeb õpilane, kes liigub järgmise juurde jne.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Lugemistehnilise vilumuse ning teadliku lugemisvilumuse tekkimiseks on olulised kõik teised ainetunnid, kus tuleb õpilasel tööjuhendeid lugeda, loetut mõista jne. Lugemistekstidena saab kasutada erinevaid tekste, mis kajastavad läbivaid teemasid.

Kontroll ja hindamine

Lugemise puhul peaks õpilane saama võimalikult sageli positiivset tagasisidet, et ta mõistaks, et lugemine on seotud paljude tegevustega, nt info otsimise, lauamängude mängimise, võistluste korraldamisega.

Tuleks märgata lugemisvigu ja lugemistehnika arengut, sh mõtestatud ja ilmeke lugemise omandamist. Lugemise ilmekus ja kiirus on seotud suulise kõne omadustega, nii et õpilasel, kes kõneleb üldse aeglasemalt ja monotoonselt, et saa nõuda elavat ja ilmekat lugemist. Pigem tuleks tema puhul tõsta esile neid omadusi, mis just tema kõnet ilmestavad – selge hääldus, rahulik lugemine, oma vea märkamine.

Kuna lugemist kasutatakse õppetegevuses väga palju, siis võib tunnustada õpilase tublidust tekstiga toimetulekul, nt kirjalik tööjuhendi lugemisel saab hinnata, kas õpilane on lugemisel tööjuhendist õigesti aru saanud ja tegutseb vastavalt.

6. Õpilane sooritab kirja eelharjutusi, arvestab etteantud juhendi ja juhendamisega.

7. Õpilane tunneb joonis- ja kirjatähti, kasutab õigeid tähekujusid, kirjutab loetava käe-kirjaga.

Mõisted: joonistäht, väike ja suur kirjatäht, tähekuju

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Kirjatehnika õpetamise peamised eesmärgid on kirjutamiskiiruse tõstmine ning hästi loetava ja sujuva käekirja väljaarendamine. Selleks tuleb lastele õpetada õiget kehahoidu kirjutamisel, kirjutamisvahendite õiget käsitlemist, õigeid tähekujusid ja nende seostamist sõnaks, võtteid kirjutamiskiiruse tõstmiseks, kirjalike tööde vormistamist.

Kirjatehnika õppimine on eesti keele tunni üks osa. Kirjatehnikale tervet tundi ei pühendata. Kirjutamise tehnika aluseks on õige istumisasend ja pliiatsihoid. Sellele tuleb pidevalt tähelepanu pöörata.

Kirjutamise õppimine nõuab kogu keha väga head koordineerimist, keskendumist ning intellektuaalset pingutust. Seetõttu peaks kirjutamistegevus last huvitama, võimaldama loomingulisust ja mängulisust. Seda saab tagada näiteks koos lõbusalt kirjutatava sõna, lause, loo väljamõtlemise abil. On loomingulisem ise sõnu, lauseid, nn etteütlosti välja mõelda.

Põhiliseks kirjutusvahendiks on harilik pliiats, millel on märg HB või B. Värvimisel ja kirja eelharjutusi tehes kasutatakse ka värvipliiatseid, õlipastelle või vahakriite.

Kirja eelharjutusi on soovitatav enne harjutada suurtel A3 formaati paberitel õlipastellidega. Nii harjutavad lapsed kirjaliigutust enne suurel pinnal, joonistamisel töösse haaratud sõrme-, käe- ja õlavarrelihased saavad vabalt liikuda. Samuti võib horisontaalpaigutusega A4 lehele laps tõmmata kaks joont ning poolitada selle lühikeste joontega, seejärel saab laps joonte vahele teha kirja eelharjutusi, mida on soovitatav saata rütmisalmidega, et õpilane ei mõtleks joone liikumisele, vaid keskenduks hoogsale ja vabale pliiatsiliikumisele.

Kõik joonistähed on soovitatav 1. klassis enne kirjatähtede õppimist läbi korrata. See on vajalik nii tähekujude meeldetuletamiseks kui ka käe õige liikumissuuna kordamiseks, sest suurte kirjatähtede õppimine toetub joonistähtede kirjutamisele. Joonistähtede kirjutamise harjutamisel tuleb lisaks töövihikule kasutada 16-joonega vihikut, et sinna sõnu, lauseid, esimesi reegleid ja harjutusi vormistada.

Väikeste kirjatähtede õpetust tasub alustada 1. klassi II poolaastast ning korrata 2. klassis ja 3. klassi alguseski. Iga tähe õppimine toimub kolmes etapis ehk kirja eelharjutus, tähe kirjutama õppimine üksikult ja sõna koosseisus ning kirjutamise harjutamine.

Õpetamisel tuleks silmas pidada, et tähekuju jääb parmini meelde, kui selle välimust ja õiget kirja pilti n-ö illustreerida lühiloo või humoorika kirjeldusega. Oluline, et õpetaja näeks tahvlil või vihikus iga õpilase käe liikumist, et teda vajadusel individuaalselt juhendada. Õpetaja peab iga sõna tahvlile ette kirjutama ja käe liikumise suunda kommenteerima, et laps pööraks tähelepanu tähtede seostamisele, õigele proportsioonile ja näeks, kuidas sõna tervikuna kirjutada. Lapsele tuleb ettenäitamise käigus öelda, millal kätt tõsta tohib ja millal mitte. Tähelepanu tuleb pöörata ka üksiktähe ja üksiksõna vahedele, et tähed ei läheks liiga üksteise otsa ega oleks kirjutatud liiga laialt. Õpetaja peab joonistama klassitahvlile alati sama joonestiku, mis on töövihikus. Kirjutada võib järjest 10 minutit. Käelihaste lõdvestamiseks tuleb teha näpumänge, käe harjutusi muusikaga, rütmiga.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Kätt aitavad kirjutamiseks ette valmistada mitmesugused tegevused erinevate õppeainete tundides, mis arendavad üldist koordinaatsiooni ja peenmotoorikat, käe, silma ja kõne koostööd, kirja rütmi ja liikumise suunda ning liigutusmälu. Sellised tegevused on näiteks kunstiõpetuse tunnis: kirja eelharjutused õlipastellide ja värviliste pliiatsitega suurtel paberitel, mustrite joonistamine, šabloonide järgi joonistamine, vaba joonistamine; või tööõpetuse tunnis: voolimine, rebimine, lõikamine, meisterdamine jms; või liikumistunnis tähe kujude läbi kõndimine, tähtede kujutamine kehaga, žongleerimine šifoonrätikute ja tangainetega täidetud kotikestega, ronimine, palli mängimine jms; või muusikatunnis: muusika rütmis liikumine, tantsimine, näpu- ja laulumängud, sõrmelaulud, laulud koos liigutustega, kirja eelharjutused muusika ja rütmifraaside saatel jne.

Kontroll ja hindamine

Kõige olulisem on suunata laps ise oma tööd analüüsima ja näidistega võrdlema. Mida väiksem laps, seda lõbusam on oma töö hindamise sidumine huvitava õppejutuga. Näiteks võib õpetaja kirjutada tahvlile erinevaid tähti ja paluda lastel analüüsida, missugused tähed pääsevad tähtede moesõule, missugused tuleb viia haiglasse kosuma, sest nad on liiga kõhnad, või kõhnuma, sest nad on liiga paksud jne. Edasi saavad lapsed leida, missugused tähed neil igas reas õnnestusid. Nii pööravad lapsed tähelepanu tähe kuju mõjutavatele teguritele ja probleemkohtadele ning on ka ise kirjutades hoolsamad.

Lapse tööd parandades pööratakse tähelepanu valedete tähekujudele ja seostele, õigekirjavigadele ning teksti kujunduslikele vigadele. Analüüsitakse ka õpilase istumisasendit, pliiatsi hoidu, vihiku asetust, millest sõltub käekirja loetavus ja sujuvus.

I ja II kooliastmes annab õpetaja lapse tööle nii suulisi kui ka kirjalikke sõnalisi hinnanguid. Kirjatehnikatöid hinnatakse vastavalt koolis kehtestatud korrale.

8. Õpilane loeb ja eristab eri liiki tekste, analüüsib teksti ülesehitust, keelekasutust ja sisu, avaldab selle kohta arvamust.

Mõisted: ilukirjandus, sh loomalugu, detektiivilugu, muinasjutt, luuletus jne; teatmeteos, uudis, artikkel, reklaamtekst; kiri, ka e-kiri; kutse, õnnitlus

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Lugemise puhul on kõige olulisem teksti mõistmise oskus, mille jaoks peab õpilane kasutama nii ümbritsevast maailmast kui ka teistest tekstidest saadud teadmisi, et analüüsida teksti tähendust, tõlgendada ja hinnata teksti. Tekstidega tutvumisel tuleb analüüsida tekstide funktsionaalset kasutamist: mis eesmärgil on tekst kirjutatud ja kuidas see mõjutab teksti ülesehitust; kes on teksti sihtrühm; mida kirjanik soovib lugejale teada anda; kas tekst on tõsi või väljamõeldis.

Et õpilane saaks eri liike tekste eristada, peab ta eristatavat teksti tundma. Selleks peab õpetaja õpilastega koos analüüsima, mis on mingi teksti tunnused, missugune on selle teksti ülesehitus, keelekasutus, sisu. Võrdlemiseks valida esialgu tekstid, mis on samast tekstiliigist, et õpilane mõistaks, mis on vastava tekstiliigi tunnused. Seejärel valida tekstid, mis on oma tunnuste poolest väga erinevad, sest siis on erinevusi lihtsam välja tuua.

Luuletuste esitamine

Eesti keele õpikutes on erineva meeleolu, lihtsa riimi ja rütmiga luuletusi. Kõige olulisem on neid harjutada mõtestatult (ilmekalt) lugema. Luuletuse mõtte toovad välja õiged rõhud, pausid, lauselõpu intonatsioon, hääletoon, hääletugevus. Kõiki neid komponente tuleb lastega harjutada.

Mõtestatud (ilmekat) lugemist on kergem õpetada, kui lapsed kuulevad õpetajat tihti ette lugemas, sest õpilased jälgendavad alateadlikult õpetaja hääletooni ja intonatsiooni. Õpetaja peab jälgima, et ta häälega üle ei mängiks ega nõuaks lastelt liigset ilmekust. Nii kaob laste loomulik hääletoon. Sellest peaks kindlasti hoiduma.

Väga suurt rolli mängib õpetaja esmaettekanne (1.–2. klassis). Kui see on kaasahaarav ja emotsionaalne, tekib lastel kindlasti huvi ka ise luuletusi esitada.

Soovitused õpetajale:

- Harjuta ise kodus luuletuste lugemist.
- Mõtle, missugust hääletooni ja tempot, žeste ja miimikat kasutad.
- Märki tekstis pausid, rõhud, tempo muutumine.
- Hoidu liigest ilmekusest. Luuletust lugedes on kõige olulisem edasi anda teksti mõtet. Mõtle, kuidas on seda iga luuletuse puhul kõige õigem teha.
- Loe lastele luuletust ette mitmel erineval moel (erinevates rollides), et lapsed näeksid, kui palju on erinevaid võimalusi.
- Kuulamise ajaks anna kindlasti lastele ülesanne. Luuletuse mõistmine on tunnetuslik ja sellepärast sobivad kuulamisülesandeks ka vastavad küsimused (Missuguse meeleolu see luuletus loob? Missuguseid hääli kuuled (lõhnu tunned, värve näed) selles luuletuses? Missugused pildid tulevad sulle seda luuletust kuulates silme ette? Missuguse pildi joonistaksid selle luuletuse kohta?).
- Aruta lastega, kuidas erinevaid salmiridu lugeda. Lapsel on kõige kergem ilmekat lugemist harjutada mingi rolli kaudu, näiteks lugeda üht ja sama teksti erinevate tegelastega (nt unine karu, rõõmus siil, nuttev hiiglane, arg jänes, vihane kass). Lisada võib ka inimeste ja loomade häälotsusi.
- Häälele saab anda palju varjundeid. Värsiridu võiks lugeda erinevas meeleolus, nt naerdes, nuttes, rõõmsalt, kurvalt, imestunult, vihaselt, kavalalt, õrritavalt, parastavalt, uniselt, salapäraselt, jonnivalt jne.
- Lapsed saavad ka iseseisvalt lugemist harjutada. Julgusta lapsi luuletusi paarilisele ette lugema.
- Vali päheõppimiseks lihtsama rütmi ja riimiga luuletused. Värsiread kinnistuvad paremini mällu, kui neid lugeda koos liigutustega (1.–2. kl). Nii on lapsel kergem sisse elada salvide meeleolusse ja õppida luuleteksti mõtestatult (ilmekalt) esitama.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Lugemistekstide valik võimaldab lõimida lugemistundi nii läbivaid teemasid kui ka teisi õppeaineid.

Kontroll ja hindamine

Lugemisoskuse hindamisel kontrollitakse valjusti lugemisega lugemistehnilisi oskusi, st kas laps loeb õigesti, soravalt ja ilmekalt. Lugemise mõistmist saab kontrollida mitmesuguste ülesannetega, nt õpilane peab leidma loo peamõtte, toetavad detailid ja/või sündmuste järjekorra. Samuti saab kontrollida, kas ta teeb vahet fantaasial ja reaalsusel, arvamusel ja faktil, väitel ja küsimusel. Kindlasti tuleb harjutada oma arvamuse esitamist loetu kohta, kuna arvamus ei saa olla õige või vale, oluline on põhjendus.

Eesmärgistatud kuulamise kontrollimiseks ja hindamiseks võib koostada töölehti, esitada avatud küsimusi, pakkuda valikvastuseid, õige-vale ülesandeid (ka õige-vale vastuse esitamine), vestelda loetu üle.

9. Õpilane sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel.

Mõisted: tekst, küsimus, väide, vastuväide, märkmed

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Loetu mõistmist ja loova kujutluse arengut toetavad tegevused võivad olla loetu analüüsimine, st pala kohta käivatele küsimustele vastamine, küsimuste moodustamine; arutelu; pala peamõtte leidmine või loole hinnangu andmine (lugu on naljakas, põnev, tõsine, kurb, tõestisündinud, väljamõeldud).

Samuti aitavad teksti mõista pala põhjal ülesannete, nt lünkteksti, testi või tabeli täitmine, lausele alguse/lõpu leidmine, lausete koostamine; skeemi koostamine, seoste loomine; tulpdigrammi koostamine ja analüüsimine; palast tegelaste leidmine ja nende võrdlemine või kirjeldamine; töö vanasõnadega või tekstist sõnade, lausete leidmine seoses õigekirja teemaga.

Tekstide võrdlemist saab teha küsimuste esitamise ja vastuväidete leidmisega. Lugemispala põhjal saab teha ka loovülesandeid, nt dramatiseering, rollimäng, pantomiim pala teemal; loole uue alguse või lõpu mõtlemine; analoogiajutu jutustamine või vastupidise loo jutustamine; pala lugemine uute tegelaste või tegelaskõnega; tegelaste iseloomuomaduste vahetamine, tegevuskohtade vahetamine; joonistamine pala põhjal; kirjutamine palast lähtuvalt, nt küsimuste sõnastamine, vastuväidete sõnastamine, kaaslaste lugudega võrdlemine jne; kaasmängimisteater.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Lugemistekstide valik võimaldab lõimida lugemistundi nii läbivaid teemasid kui ka teisi õppeaineid.

Kontroll ja hindamine

Lugemisoskuse hindamisel kontrollitakse valjusti lugemisega lugemistehnilisi oskusi, st kas laps loeb õigesti, soravalt ja ilmekalt. Lugemise mõistmist saab kontrollida mitmesuguste ülesannetega, nt õpilane peab leidma loo peamõtte, toetavad detailid ja/või sündmuste järjekorra. Samuti saab kontrollida, kas ta teeb vahet fantaasial ja reaalsusel, arvamusel ja faktil, väitel ja küsimusel. Kindlasti tuleb harjutada oma arvamuse esitamist loetu kohta, kuna arvamus ei saa olla õige või vale, oluline on põhjendus.

Eesmärgistatud kuulamise kontrollimiseks ja hindamiseks võib koostada töölehti, esitada avatud küsimusi, pakkuda valikvastuseid, õige-vale ülesandeid (ka õige-vale vastuse esitamine), vestelda loetu üle.

10. Õpilane jutustab kuuldust, nähtust ja loetust, vajaduse korral kasutab juhendi abi.

Mõisted: jutt, jutustamine, ümberjutustamine

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Jutustades laieneb lapse sõnavara, mitmekesisustab lause struktuur, kasvab esinemisjulgus, arenevad lapse kuulamis- ja lugemisoskus. Laps õpib väljendama oma suhtumist, hinnanguid ja kogemusi.

Algklassilapse juttu esineb sagedasti asesõnu ja kordusi, kaob tegevuse järjekord, laused on poolikud, sõnad on lauses vales järjekorras. Seepärast on jutustamise õpetamisel väga tähtsal kohal oskuslik juhendamine. Jutustamisoskuse arendamiseks on vaja õpetada last oma kõnet

jälgima; vaadata, kas jutustaja hoiab silmsidet klassiga; parandada laste vigast keelekasutust; pöörata tähelepanu halvale diktsioonile; paluda lapsel rääkida nii, et kõik teda kuulevad.

Lastega tuleb arutada, missugust jutustamist on huvitav kuulata, mis aitab jutustamist meelde jätta. Siinkohal aitab kavastamine.

Kavastamise õppimist võib alustada pala kohta joonistatud pildisarjast või loo iga mõtte kohta märksõna või olulise väljendi sõnastamisest tahvlile. Kui pildiseeria järgi, siis igale pildile panakse pealkiri. Võib ka esitada iga pildi kohta küsimuse. Kui piltide abil on mõistetud, et lugu esitab teatava sündmuste järjestuse, saab oodata ka üksnes kirjaliku teksti jaotamist osadeks. Kavastamiseks tuleb aga valida sellised jutud, kus on sündmustik selgelt olemas. Osadele võib panna mõnesõnalise pealkirja, neid võib kokku võtta ka küsimuse või lausega. Hea on suunata laste tähelepanu sellele, et kavapunktid võiks olla ühesugusel moel sõnastatud – kui küsimused, siis juba kõik küsimused. Kavastamise eesmärk on pala sügavam mõistmine ja sisu meeldejätmine, et seda näiteks ümber jutustada või muus seoses meelde tuletada. Väga head on ümberjutustusteks mõeldud tekstid.

Lapsed õpivad kuulnud juttu, lugemispala, muinasjuttu jutustama/ ümber jutustama täiskasvanute kõnet jälgides. Seepärast mängib suurt rolli õpetaja jutustamisoskus, s.o kui kaasahaarav on jutustamine; kas jutustaja annab edasi neid emotsioone, mida ta ise parasjagu tunneb; kas kaasa mängib hääli, liikumine, näoilme, žestid, silmside klassiga.

Kõik see aitab lapsel jutu „sisse minna”, seda piltidena ette kujutada ja hiljem sündmuse elavalt kirjeldada.

Ümberjutustamise õpetamise juures on oluline, et õpetaja julgustaks õpilasi vabalt, oma sõnades rääkima. Õpetaja peaks andma lastele näite, kuidas lugu jutustada, et lapsed ei hakkaks teksti sõna-sõnalt edasi andma. Teksti sisu edasiandmise toeks sobivad suunavad küsimused, piltkava, sõnaline kava, ajatelg, märksõnaskeem jms. Töövormidena saab kasutada aheljutustamist (pikemate lugude, nt muinasjuttude puhul), rühmas jutustamist jne. Oluline on suunata klassi kaaslase jutustamist jälgima ning aitama, kui jutustaja jutulõng kaob või ta teemast kõrvale kaldub.

NB! Kõiki eesti keele õpiku lugemispalu ei pea jutustama õppima. Võib rääkida lühidalt pala sisust, võtta vaatluse alla mõne tegelastest.

Enne pildi järgi jutu koostamist tuleks 1. ja 2. klassis pilti osade kaupa vaadelda, korrates samal ajal mõisteid üleval, all, keskel, paremal, vasakul. Nii orienteeruvad lapsed edaspidi pildil kergemini.

Märksõnaskeemi või mõistekaardi koostamine õpetab last enne jutustamist mõtteid koguma. Raskeks teeb jutu koostamise see, et sõnad on skeemil segamini. Lapsi tuleks juhendada, kuidas neist sõnadest jutt kokku panna.

Kõige olulisem on suunata jutustamine tegevusele, nt Kuidas me seda juttu alustaksime? Kuidas jutt edasi läheb? Mida tahaksid veel jutule lisada? Kuidas me selle jutu lõpetaksime? Kui lastelt ei tule sobilikku algus- või lõpulauset, toob õpetaja ise paar näidet ja küsib siis lastelt, kuidas nemad nüüd juttu alustaksid. Kindlasti ei saa piirduda vaid ühe näitelausega, sest muidu võivad lapsed hakata seda kopeerima. Näited on aga väga vajalikud, et virgutada laste mõtlemist ja julgustada ka neid, kes on alguses arglikud.

Pildiseeria järgi jutu koostamine on palju kergem kui pildi järgi, sest sündmuse kulg on piltidel ette antud. Tööd alustades peaks õpetaja laskma lastel pilte järjest natuke aega vaadelda. Alles siis, kui lapsed on piltidel toimuvaga tuttavad, saab õpetaja esitada suunavaid küsimusi (vt jutu

koostamine pildi järgi). Jutustamise hõlbustamiseks võib anda tahvlile tugisõnu, lausete algusi, küsimusi.

Pildiseeria järgi võib juttu koostada ka rühmas, et arglikumaid või kesise väljendusoskusega lapsed saaksid kaaslastelt tuge.

Kõiki lapsi aitab jutu koostamisel eelnev pildi joonistamine. Jutt sünnib kõigepealt pildina. Õpetajal tuleks sel juhul kunstiõpetuse ja eesti keele tunnid omavahel siduda üheks tervikuks.

Kui pildid on valminud, tuleb lastele anda aega pildi järgi jutt välja mõelda. Mõni laps peaks kindlasti jutustama oma loo ka kogu klassile. Kuulajate ülesandeks on anda jutustajale nõu, kuidas juttu täiendada. Õpetaja võiks esitada ka suunavaid küsimusi. Seejärel jutustavad lapsed rühmades, et kõik saaksid oma loo kaaslastele jutustada. Tegutseda võib ka vastupidi: alustada jutu väljamõtlemisega ja seejärel joonistada pilt. Samamoodi võib siduda ka muusika ja eesti keele tunde ja koostada jutt muusikapala või lastelaulu põhjal.

Kui lastele on teksti põhjal jutustamine selge, siis võib ülesannet ka modifitseerida, nt jutustada tuleb kellegi teise vaatenurgast, viia teksti tegevus teise kohta või aega jms.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained.

Kontroll ja hindamine

Jutustamise puhul hinnatakse, kas õpilane taastab kogu sündmustiku, kas jutustab soravalt, kas jutustamise tempo on paras ja kõne selge. Samuti võib hinnata esinemisoskust. Kui laps pelgab klassi ees esineda, siis võib ta vastata koha pealt, kuigi jutustamise üks eesmärk on ka esinemisjulguse arendamine.

11. Õpilane kirjutab mõtestatud lauseid, jutustavaid ja kirjeldavaid tekste.

Mõisted: lause, jutustus, kirjeldus

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Kirjutise sisu ja vorm tulenevad suuresti sellest, milline on kirjutamise eesmärk ja ülesanne ehk milline on kirjutamise funktsioon. Kirjutamisel on tähtis, et osataks oma mõtteid selgelt, täpselt ja veenvalt edasi anda, arvestataks lugeja olemasolu. Teisisõnu, kirjutaja peaks endalt pidevalt küsima, kas ta kirjutatu on arusaadav. Koolis pakutavad kirjutamisülesanded peaksid olema võimalikult mitmekesised ja pidama silmas erinevaid eesmärke. Olenevalt sellest, milliseid konkreetseid sotsiaalseid eesmärke kirjutamisega taotletakse ja kellele kirjutatakse, valitakse sobiv teksti liik (žanr). Iga lugemikupala või teema kohta saab õpilaste jaoks välja mõelda mõne elulähedase, olukorrahase või loomingulisemat laadi kirjutamisülesande, mis võimaldab kirjutada ka erinevale lugejale. Mõned näited: kirjuta teade või sõnum pala ühelt tegelaselt teisele; koosta reklaam, kuulutus, hõige, teadaanne, kaebekiri, kiidukiri, murekiri, seletuskiri mingis palas või teemas sisalduva sündmuse või probleemi kohta; koosta juhend, retsept, kasutamissoetus mingi asja kohta; koosta ostunimekiri.

Kirjutamisõpetus peaks kujundama ka oskusi enesekontrolliks, oma tegevuse analüüsiks, mõistmiseks ning tulemuste hindamiseks, looma võimalusi arutlusoskuse arenemiseks, pakkudes õpilastele elulisi, loomingulisi ning mõtlemisainet ja arutlusvõimalusi pakkuvaid ülesandeid. Kirjutamise õpetamisel tuleb lähtuda tekstist või keelekasutuse funktsioonist. Õpilasi tuleb maast-madalast harjutada oma tekstiga tööd tegema. See peab saama kirjutamise loomulikuks osaks.

Koolikirjutamise eesmärgiks on kasvatada igast lapsest isiksus, kes julgeb oma mõtteid kirja panna ja tuleb nõutaval tasemel toime argielus vajaliku kirjutamisega. Kirjutamisülesanded peavad seetõttu olema elu- ja lapselähedased: kirjad, meenutused, sünnipäevakutsed, märkmed, seletuskirjad; muinasjutud, luuletused; kuulutused, reklaamid, juhendid, retseptid, mida inimesed igapäevaelus kirjutavad.

Kirjeldamine on lastele raske, sest neil puudub tihti vajalik sõnavara. Kirjeldamise eeltöös on soovitatav kirjeldada mõnda eset/olendit, mis on õpilastele näidiseks ning tutvustab vajalikku sõnavara (näiteks: Mõista, mõista, mis see on. See on soe, paks, pehme, kootud, mõnel lapsel on see kirju, mõnel ühevärviline, see pannakse kätte.); anda eraldi lipikutele kirjutatud sõnu (nt lume ja vihma kirjeldamiseks sõnad: valge, külm, pehme, märg, kohev, tihe, kristalne, sajab pladinal, tibutab, ladistab, langeb, katab maad, krabistab katusel, lahistab, kallab, sajab nagu oavarrest, puistab nagu kotist, udutab). Lastel tuleb otsustada, kas antud sõnad sobivad lume või vihma kohta, ja kinnitada lipik sobiva pealkirja alla; lugeda lastekirjandusest erinevaid kirjeldusi; kinnitada tahvlile pilt ja kirjutada küsimused, mis suunavad eset või olendit tähelepanelikult vaatlema (näiteks: Mis värvi on selle looma karv/linnu suled? Missugune on kõrva, saba/nokk? Kus see loom/lind elab? Kas ta on kodu- või metsloom? Kuidas ta häälitseb?); koostada märksõnaskeem, tsentriline kaart, tabel või venni diagramm sõnade „kogumiseks”. Tähtis on, et ka õpetaja ise ütleb sõnu, mida võiks antud teema kohta lisada.

NB! Õpilased peavad nägema, kuidas õpetaja märksõnaskeemi koostab. Nii saavad nad näidise, mis on märksõnad, kuidas sõnad skeemile paigutatakse, kuidas on sõnad omavahel seotud, kuidas ise skeemi koostada. Kui laps skeemi koostamisel tahvlilt näidiseid ei näe, ei oska ta edaspidi skeemile märksõnu lisada, vaid kirjutab sinna lauseid.

Kirjutamine on mitmeetapiline protsess, mis koosneb valmistumisest või häälestumisest, kavandamisest, sisu ja struktuuri parandamisest, keele ja stiili täpsustamisest ja õigekirja viimistlemisest. Õpetaja peab õpilasi innustama, juhendama ja julgustama. Õpilased võivad ka ise üksikuid juhendada, kuna nemad ju ise tunnevad kõige paremini omaealiste mõttemaailma ja huvisid.

Kirjutamise õpetamisel on oluline teadvustada, et iga teksti jaoks on lugeja. Seega tuleb enne teksti kirjutamist mõelda, kes seda lugema hakkab, sest sellest sõltub kasutatav sõnavara ja stiil. Kirjutiste avaldamine innustab tekste parandama ja viimistlema. Kirjutusoskusele on tähtis, et kirjutataks erinevatele lugejatele ja et lugejaskonda laiendatakse vähehaaval.

Kirjutamisel läbitakse järgmised etapid:

Valmistumine/häälestamine – häälestusperioodi mõtteks on aidata kirjutajal leida teemat, häid mõtteid ja vaatenurki, ergutada fantaasiat. Alustavad kirjutajad vajavad häälestamisvõtteid rohkem kui kogenumad kirjutajad. Erinevate häälestamisvõtete kasutamise eesmärgiks on võimalikult paljude mõtete kogumine ja kirjutamissoovi äratamine. Mõtteid võib koguda väga erinevalt, nt võib klassis teha ajurünnaku, iga õpilane võib teha märksõnaskeemi jms.

Mustandi kirjutamine – kui häälestamise abil on saadud sobiv teema ja laste mõtted on hakanud keskenduma sellele, algab mustandi kirjutamine. Selle perioodi eesmärgiks on võimalikult paljude meeles mõlkuvate asjade saamine paberile. Õpetaja kirjutab ka ise oma kavandi. Ta võib oma teksti kasutada harjutamismaterjalina või näitena.

Tagasisidestamine – kui mustand on valmis, peaks õpilane sellele tagasisidet saama. Nooremates klassides võib juhtuda nii, et lapsed loevad ja kuulavad hoolega, kuid küsimusi, mis aitaksid kirjutajat, esitada ei osata. Küsimuste esitamist võikski alguses klassis harjutada. Õpetaja võib oma kavandi ette lugeda ja sellele tagasisidet paluda. Küsimuste kasulikkusest vesteldakse.

Rühma esitatud küsimustele suuliselt ei vastata. Kirjutaja ise vaatab teksti ümbertöötamise käigus, milliseid küsimusi ta arvestab, milliseid mitte. Vahel võib tagasiside andja olla kogu klass või ainult õpetaja.

Viimistlemine/ töö täiendamine – viimistlemisetapil peab õpilane oma teksti mitu korda läbi lugema ning seda täiendama ja parandama. Selles etapis peab kirjutaja jälgima, et tekst vastab teemale ja arvestab lugejat.

Toimetamine – viimistlemine ja toimetamine kattuvad osaliselt. Toimetamisetapis antakse kirjutisele lõplik kuju ja vorm (luuletus, kiri, uudis jne), tegeldakse nii sisu ja struktuuri kui ka keele ja stiili täpsustamisega.

Õigekirjutus – klassikaaslane või õpetaja loeb kirjutise läbi ja tõmbab vigadele joone alla. Kui õpilane need sel perioodil ise ära parandab (kasutades sõnaraamatute, õpiku ja kaaslaste abi), siis hindamisel neid vigadeks ei arvestata. Rohkem esinevatest vigadest võiks teha nimekirja klassi seinale, et seda abimaterjali saaksid kõik õpilased kasutada. Õpilane parandab ära nii palju vigu, kui suudab.

Hindamine/ hinnangu andmine – kui eelnevad etapid on läbitud, siis hakkab õpetaja tööd hindama. Kirjutama õppimise eesmärk ei ole kõikide vigade märkimine, vaid õpilase ja õpetaja koostöö, õpilase oma hinnang ja kaaslaste tugi ning abi kirjutise arengus, õpilase kirjutamisoskuse ja kirjutamisharjumuste areng ning õiged tööviisid. Õpetaja ei ürita mitte tabada õpilasel mõnd viga, vaid püüab ennetada vigade tekkimist. Õpetaja võtab hindamisel arvesse kogu protsessi: kas tekst paranes, kas kirjutaja õppis midagi. Olulised on nii lõpptulemus kui ka kirjutaja areng. Tasuks meelde jätta, et tunnustus on kõige suurem ja parem innustaja.

Avaldamine – teksti avaldamine on tähtis ergutamise viis. Kui lapsed tunnetavad, et kirjutis on oluline ja pakub kellelegi huvi, siis üritavad nad kirjutada võimalikult huvitavalt ja veatult. Lapsi motiveerib teadmine, et tekstil on ka teisi lugejaid peale õpetaja.

Kõiki kirjutisi ei ole vaja alati lõpule viia (ühe kirjutise kirjutamine häälestamisest kuni avaldamiseni võib kesta isegi kuni kuu), tähtis on põhimõte, et kirjutamine toimuks loomulikult ja lastel oleks piisavalt aega oma töödega tegelemiseks ning nende kontrollimiseks ja parandamiseks.

Alati ei pruugi kirjutamine läbida kõiki etappe. See sõltub situatsioonist, eesmärgist, vajadusest ja inspiratsioonist. Peaasi, et kirjutamine oleks võimalikult loomulik ja paindlik. Kui õpilane mõistab, et igat kirjutist loeb peale tema enda veel keegi, siis ei ole talle enam vaja hakata tõestama kirjatehnika ega õigekirja vajalikkust, kuna lohakalt ja valesti kirjutatud sõnumit, juhendit, kirja, juttu vms ei oska ega taha ju keegi lugeda.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Kontroll ja hindamine

Kirjutiste hindamine sõltub ülesande eesmärgist. Oluline on jälgida, et õpilasel ei teki kirjutamiskrampi. Õpilasel peab olema võimalus oma mõtteid vabalt väljendada ja vigu parandada. Õpetaja roll on õpilast toetada.

12. Õpilane kirjutab õpitud keelendite ja keelereeglite piires õigesti ning loetava käekirjaga, vormistab kirjaliku töö korrektselt.

13. Õpilane vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid.

Mõisted: keelend, keelereegel, kiri, kutse, teade,

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Tänapäevased emakeeleõpetuse arendajad väidavad, et formaalne grammatika õpetamine (reeglite päheõppimine, drillharjutuste tegemine jne) ei aita kaasa ei lugemise, kirjutamise ega kõneoskuse arengule, samuti ei tõuse sellest suuremat tulu teise keele omandamiseks. Kui pöörata nooremates klassides grammatika õpetamisele liiga suurt tähelepanu, siis võib see laste kirjutamise arengut koguni pärssida. Kui lapsel on kirjutamiseks vajalik huvi, tahtmine, mõtted ning sõnavara, siis saab teda õpetada grammatilisi eksimusi leidma ja analüüsima ning otsima erinevaid võimalusi puuduvate teadmiste hankimiseks. Kui lapsel ei ole aga millestki kirjutada või rääkida, siis ei ole ka tema kirjutatus midagi parandada ning grammatilised teadmised osutuvad kasutuks. Seega, enne sisu, siis vorm.

Kirjutamise ja lugemise arengu seisukohast peetakse kasulikuks tegeleda mitmesuguste lausetusega seotud ülesannetega, nagu lausete moodustamine segipaisatud sõnadest, algvormis sõnadest, alguse või lõpu järgi, etteantud mudelite järgi, pildi alusel jne.

Nooremate laste õpetamisest kirjutanud autoritest suurem osa pooldab seisukohta, et reegleid (õigekirja, kirjavahemärgistamist) ning grammatikat on noorematele õpilastele kõige otstarbekam õpetada eesmärgistatud lugemise ja kirjutamise kontekstis. Õpetaja peaks meeles pidama, et reeglid ja grammatika on ainult üks osa keelest.

Grammatika ja õigekirja õpetamise aluseks saab võtta laste endi tööd ja keelekasutuse: pöörata rohkem tähelepanu neile keeleteemadele, milles lapsed sagedamini eksivad. Seda saab ja tuleb teha aeg-ajalt ka individuaalse tööna nn teksti toimetamise nõupidamise ajal. Sel ajal, kui lastel on käsil iseseisev töö, kutsub õpetaja ühe õpilase tema kirjutisega enda juurde. Koos loetakse õpilase kirjutist ja leitakse võimalikud vead (õpetaja ei ütle, kus viga on, vaid juhib sellele tähelepanu). Ühise arutelu käigus tehakse parandused. Ühes tunnis jätkub aega vast ehk kahekolme õpilase jaoks. Sellistest nõupidamistest saab ka ainet nn minitundideks.

Keelemõisteid saab alati tutvustada sobivas kohas, kui need palas või õpilase kirjutises ette tulevad. Arutleda võib ka selliste keeleteemade üle, mille õppimine ei ole veel kohustuslik, kuid mille järele on töö käigus tekkinud vajadus, nt poolitamine juba 1. klassis. Õpilased võivad koostada näiteks isikliku grammatika käsiraamatu, mis pidevalt täieneb õpitavate keeleteemadega.

Õigekirjaõpetuse kavandamisel soovitatakse õpetajal teadvustada järgmisi põhimõtteid.

- Õigekirja õppimine on pigem aktiivne mõtestatud protsess kui päheõppimine. Õigekirja õppimine tähendab eelkõige sõnade rühmitamist ja nende kohta üldistuste tegemist.
- Õigekirjutuse õpe tuleb seostada eesmärgistatud kirjutamise ja üldise keeleõppega. Õigekirjaga tegelemine peaks olema loomulik igapäevane kirjutamisega kaasnev tegevus.
- Õpilased peavad mõistma, et õigekirjutusel on teatud kindlad unikaalsed aspektid. See on suulist ja kirjalikku keelt ühendavaks lüliks. Õigekirjal on spetsiaalne funktsioon esitada keelt graafiliselt käsi- või masinkirjutuse läbi.
- Õpilased teevad juhuslikke õigekirjavigu väga harva. Enamasti teevad õpilased teatud kindlat liiki õigekirjavigu, nt kaashäälikuühendi õigekiri, sulghääliku õigekiri jne. Nii saab õpetaja õpilaste vigu analüüsides koostada oma isikliku õigekirjaõpetuse strateegia.

- Tänapäevased õigekirja õpetamise eesmärgid peaksid keskenduma õigekirja õppimiseks vajalike strateegiate (nt sõnade rühmitamine sarnase kirja pildi põhjal; seaduspäraste leidmine sõnade õigekirjas jms) õpetamisele.
- Oluline osa õigekirja õpetamises on õigesti kirjutatud ja valesti kirjutatud sõnade eristamisel, et seeläbi oleks võimalik parandada nii vigu kui ka nende tekkimise põhjust. See tähendab metakognitiivsete oskuste arendamist. Kui õpilane teab, milliseid sõnu ta alati õigesti kirjutab ja millistes tal on oht eksida, siis saab ta veaohlike sõnade õigekirja erinevate allikate abil (pinginaaber, sõnaraamat, õpetaja jms) kontrollida.
- Õpilased peaksid teadvustama, et eesti keele õigekiri on vägagi reeglipärane ja igäüks võib ise need reeglipärased avastada.

Üldiselt peaks õigekirja õpetamine olema nii individuaalne ja loominguline kui vähegi võimalik. Arvuti kasutamine on andnud samuti väga häid tulemusi, eriti kirjutamisraskustega õpilaste puhul. Ka arvutis tuleks kohe algusest trükkida ja teha väiksemaid ülesandeid, nagu etteütluse laused, harjutuse vormistus Wordis vms, kirja kirjutamine nii käsikirjas kui ka arvutis, plakati koostamine, kutse, kaardi vms koostamine, kirjeldus mõne imelooma kohta, et teised saavad pärast joonistada kirjelduse järgi jne.

Õigekirja õpetamine põhikooli I astmes peaks sisaldama sõnade uurimist erinevate tegevuste käigus ja tulemuste üldistamist.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Arvutis vormistamine võimaldab integreerida eesti keelt arvutiõpetusega.

Kontroll ja hindamine

Etteütluste, kirja, kutse jne kirjutamine käsikirjas või arvutis.

14. Õpilane valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest, kasutab raamatukogude infosüsteemi.

15. Õpilane kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi.

Mõisted: allikas, teos, eesti lastekirjandus, maailma lastekirjandus, raamatukogu, infosüsteem

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Lugemisõpetuse tõelise asjatundja puhul on loomulik, et klassis loetud tekstivara avardatakse muu kirjanduse lugemisega. Õpikus olnud katkendi puhul võetakse välja algteos. Mistahes teema puhul osutatakse võimalikule lisalugemisele. Täpsema soovitusnimestiku koostamisel tuleb kindlasti kasuks koostöö kohaliku raamatukoguga.

Koostöös kohaliku raamatukoguga on oluline õpetada lastele oma linna raamatukogude infosüsteemi kasutamist, seda eriti suuremates linnades. Selleks sobib hästi raamatukogutund.

Vabalugemise suunamisel võib lähtuda nii teemast (nt lood loomadest, tehnikast, sõprusest), žanrist (nt luule, seiklusjutt, rahvaste muinasjutud) kui ka autorist (lugemikus olnud loole samalt autorilt lisa otsida). Eri laadi raamatute lugemise viisi juurde juhatatakse õpilased kindlasti ühises tegevuses klassis. Näiteks otsitakse luuleraamatust humoorikat luuletust rühmaga ettekandmiseks või vaikset talveluuletust kunstiõpetuse tunnis maalitud pildi juurde, tutvutakse entsüklopeedilise teose ülesehitusega – sisukord, indeksid, tingmärgid.

Vaiksele lugemisele keskendumine vajab õppimist ja harjutamist. Edu on näinud õpetajad, kes on klassis hakanud korraldama vaikse lugemise minuteid (algul loeb igaüks oma raamatut kasvõi 5 minutit, hiljem pikemalt). Vabalugemises saavutatu – silmaring, huvi enese ja teiste vastu, oskus raamatust oma järeldusi teha – tuleb eriti hästi esile loovtöodes, omakoostatud soovitusnimestikes, raamatu- või teemaposterites, õpilaste endi loodud ühisraamatutes.

Olulist rolli mängib ka väärtkirjanduse ettelugemine. See võimaldab lastel tegelasega kaasa minna, loo meeleolusse sisse elada, soovi korral kuuldu juurde tagasi tulla ja juhtunu kohta üle küsida. See kõik eeldab õpetajalt sellise olukorra loomist, kus ei loeta ühe kitsa teema pärast, vaid lugemise enese pärast, kogu teose atmosfääri tõttu, selleks, et tunda rõõmu, hirmu, hirmust ülesaamise kergendust, pinget ja lahenduse vabastavat jõudu. Mida kõitvam on õpetaja ettelugemine, seda suurem on võimalus, et laps ka ise soovib seda raamatut lugeda.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Raamatukogude infosüsteemide kasutamise õpetamine võimaldab integreerida eesti keele tunde arvutiõpetusega.

Kontroll ja hindamine

Tervikteose valikut tehes võiks kinnistada raamatukogu infosüsteemi kasutamist klassis koos õpetajaga enne, kui minnakse raamatukogust tervikteost laenutama.

Klassivälise lugemise kontrollimiseks võib kasutada järgmisi ülesandeid: oma põhjendatud arvamus avaldamine; küsimuste ja vastuste kirjutamine täislausetega raamatu sisu kohta; intervjuu koostamine, läbimäng; plakati koostamine ning raamatu tutvustus ning lugemissoovitused, loovtööd, ühisraamat jne.

Tervikteose lugemise ja mõistmise kontrollimist võib teha klassikaliselt lugemispäevikusse sissekannete kaudu või lugemistestidele valikvastustega või oma sõnadega vastates. Tagasiside saamine sõltub raamatu valikust, õpetaja soovist ja kas kõik on sama või erinevat raamatut lugenud. Entsüklopeedia lugemisel (mõni teema või osaline lugemine) sobiksid nt viktoriini küsimuste ja vastuste koostamine, suurematel lastel ka Kahoot-laadse viktoriini koostamine. Luuleraamatu lugemisel võib paluda kirjutada enim meeldinud luuletuse ära kirja ilusa käekirjaga lugemispäevikusse ja selle esitamine ilmekalt peast. Väiksematel piisab, kui õpilane kannab lugemispäevikusse oma põhjendatud arvamus, mis meeldis ja mis ei meeldinud jne või õpetlikud tarkuseterad. Veel võib tervikteose lugemist kontrollida olulisemate sündmuste kirjeldamisega, sisu kokkuvõtte kirjutamisega või hoopis raamatutegelaste intervjuu koostamise kaudu. Samuti võib paluda lugemise ajal sisu kohta lugemispäevikusse küsimuste kirjutamine ja täislausetega vastamine, kusjuures Kas? küsimusi esitada ei tohi. Omal kohal on ka õpetaja koostatud lugemistestid, mis on valikvastustega või avatud küsimustega, sest sellised testid valmistavad ette erinevateks ülelinnalisteks lugemismängudeks ja viktoriinideks, mida korraldavad raamatukogud. Lugemisteste või küsimusi saab koostada ainult juhul, kui kõik õpilased on lugenud läbi sama raamatu.

Vabalugemise hindamisel võiks tunnustada õpilase suutlikkust valida endale jõukohane teos, oskust seda teistele tutvustada ja oma lugemismuljet edasi anda. Lugemismulje vahendamiseks sobivad hästi mitmesugused loovtööd ja lugemispäevik.

16. Õpilane rikastab lugemise kaudu oma sõnavara, kasutab sõnaraamatuid ja leiab sõnaartiklist vajalikku teavet.

Mõisted: sõnavara, sõnaraamatuvorm, sõnaraamat, tähestikuline järjekord

Metoodilised soovitusel, sh diferentseerimise võimalused

Sõnavaratöö eesmärgiks on toetada teksti mõistmist. Õpilasi tuleb harjutada jälgima erinevaid sõnu väljendeid.

Sõnavara arendamise tund peaks läbima järgmised etapid:

- Leitakse uus sõna või väljend ja otsitakse selle tähendus ning kasutus.
- Harjutatakse sõna kasutamist erinevate ülesannetega.
- Leitakse parim viis, kuidas sõna meelde jätta, nt leitakse seoseid teiste sõnadega, otsitakse uuele sõnale sünonüüme ja antonüüme jne.
- Tuletatakse õpitud sõnad ja väljendid meelde ning kasutatakse sobivalt.

Sõnavara täpsustamiseks ja rikastamiseks tuleb seletada uute ja vähetuntud sõnade ja väljendite tähendust, võrrelda lähedase tähendusega sõnu, eristada vastandsõnu, seletada piltlike väljendite ja vanasõnade tähendust ning võrrelda ja rühmitada sõnu, et tunnetada sõnade seoseid, nende omadusi, seostada sõna üldmõistega, hakata teadvustama keeleõpetuslikke määratlusi.

Sõnavaratöök sobivad järgmised ülesanded: ristsõnad; riimuvate sõnade leidmine; sõnaketid; segipaisatud tähtedest/silpidest sõnade moodustamine; pildi ja sõna ühendamine; sünonüümide, antonüümide ja homonüümide leidmine; loetellu mittesobiva sõna leidmine; lausete või juttude moodustamine etteantud sõnadega; sõnade ja mõistete kokkukuuluvuse määramine; lünktekstid; sõnade leidmine vastavalt etteantud teemale; loetelu täiendamine; üldnimetuse leidmine üksikmõistele; üksikmõiste viimine üldmõiste alla; järjestamine, korrastamine; rühmitamine, liigitamine, klassifitseerimine.

Et sõnade tähendused paremini meelde jääksid ja sõnad-väljendid jõuaksid laste aktiivsesse sõnavarasse, peaksid õpilased esmalt ise sõnade tähendusi otsima. Selleks võib õpilane otsida ise sõna tähendust sõnaraamatust, õpiku- või veebisõnastikust; tuletada sõna tähenduse näi(de)te varal või otsustada sõna tähenduse üle konteksti abil.

Kui õpilased jäävad sõnaseletusega hätta, siis aitab õpetaja sõnatähendust mõista. Õpetaja võib seletada uusi sõnu piltide, jooniste või esemete abil; antonüümide või sünonüümide abil; sõna koosseisu analüüsimise abil, st analüüsitakse, mida tähendab sõnatüvi ja/või liide; lähemale ümbrusele toetudes; seostades sõnu tegevusega, kasutades pantomiimi; kasutades miimikat.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

Seostub oluliselt õpioskuste omandamise ning info otsimisega. On palju võimalusi lõiminguks erinevate ainetega.

EESTI KEELE AINEKAVA II JA III KOOLIASTE

Õppeaine õpetamise eesmärk

Eesti keele õpetus seab sihiks, et õpilane väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit. Kooli lõpuks väljendub õpilane eesmärgipäraselt, selgelt, asjakohaselt ja keeleliselt korrektselt nii suuliselt kui ka kirjalikult ning oskab tekste vastu võtta vilunult, eesmärgistatult ja kriitiliselt ning kasutada seejuures eri keskkondi ja allikaid.

Tekstiloomes püüeldakse selle poole, et õpilane tunneks eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära ja funktsiooni ning väljendaks end sobiva ja rikkaliku sõnavara abil.

Niisugused sihid loovad eeldused, et õpilane tuleb toime mitmesuguste suhtlustoimingutega igapäevaelus, tööl või õpinguid jätkates.

Õppeaine kirjeldus

Eesti keele oskus on nii aineõpetuse eesmärk kui ka õppekavas sätestatu omandamise alus. Eesti keele oskus kõnes ja kirjas pole üksnes inimese identiteedi, tema mõtlemis- ja tundevõime kujunemise alus, vaid ka jätkusuutliku ja ennastjuhtiva õppimise eeldus kogu edasiseks eluks. Kui õpilane mõistab eesti keele tähtsust sotsiaalse suhtluse vahendina ja rahvusliku kultuuri kandjana, kujuneb ta täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks, kes suudab ennast erinevates suhtlusolukordades selgelt ja ladusalt väljendada, mõistab erinevaid tekste, on võimeline argumenteerima ja mõtestatud teksti looma.

Põhikoolis pannakse alus õpilaste sotsiaalsele kirjaoskusele, st oskusele kasutada keelt teadlikult ja kriitiliselt isiklikus ja avalikus elus, õppe- ja tööolukorras. Õpilastes kujundatakse teadmisi ja oskusi, mis hõlmavad keelt, selle variante, eri tüüpi ja liiki tekste ning mis lubavad toime tulla suulise ja kirjaliku suhtlusega, tekstide vastuvõtu ja loomisega. Keeleõpetuse kõrgeim siht on aidata õpilasel kujuneda iseseisvaks teksti vastuvõtjaks ja loojaks, kes on omandanud tänapäeva eesti kirjakeele.

II kooliastmes kujundatakse õpilaste teadmisi ja oskusi neljas õppevaldkonnas: suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloomine ning keeleteadlikkus. Siingi on eesti keele õpetamise keskmes (tervik)tekstid ja katkendid või tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Keelepädevuse tagab võimalikult eripalgeline, kuid autentne ja adekvaatne tekstivalik, mis võimaldab omandada keeleteadmisi ja kujundada hoiakuid.

Suhtlemisõpetusega kujundatakse oskust kasutada multimodaalses suhtluses eri kanaleid ja keskkondi (sh netikeskkonda), oskust arvestada suhtlemisel eesmärki, partnerit ja olukorda, oskust vahendada teavet, väljendada oma arvamusi ja hinnanguid. Tähelepanu pööratakse ka netiturvalisusele. Suhtlusoskuse arendamisel tehakse informatiivseid esitlusi (nt raamatututvustusi) nii individuaalselt kui ka koostöös.

Teksti vastuvõtu õpetusega kujundatakse oskust tekste leida ja valida, eesmärgipäraselt lugeda ja kuulata, samuti rakendatakse erinevaid lugemis- ja kuulamisvõtteid ning süvendatakse oskust teksti mõista ja sellele reageerida. Arendatakse kriitilise lugemise oskust ning analüüsitakse erinevaid tarbetekste. Elulähedaste ja tähenduslike aine- ja muude tekstide käsitus lõimitakse

tekstide ülesehitusliku eripära, sõnavara, grammatika ja õigekeelsuse õpetamisega, et kujundada õpilases loomulik keeleteadlikkus.

Tekstiloomet õpetusega kujundatakse mitmekülgset ja eesmärgistatud eneseväljendusoskust, mille puhul õpilane tajub situatsiooni ja adressaati ning suudab oma mõtteid selgelt ja täpselt, tekstiliigile omasel viisil väljendada. Jutustavate, kirjeldavate ja arutluselementidega tekstide kõrval hõlmab kirjutamine avarat tekstivälja alates tarbetekstidest kuni ilukirjanduseni. Tekstiloomes on põhirõhk kirjutamise protsessil, õpilane järgib kirjutamise etappe alates eeltööst kuni lõpptulemuse vormistamise ja viimistlemiseni.

Keeleteadlikkuse õpetusega avardatakse keeleteadmisi, omandatakse õigekeelsuspõhimõtted, kujundatakse eesti keelt väärtustavat hoiakut. Arendatakse oskust tänapäeva eesti kirjakeelt teadlikult kasutada, kujundatakse arusaamist keele arengust ja muutumisest ning murrete eripärast. Keeleteadlikkust, mis peab tagama korrektse ja mitmekülgse kirjakeele omandamise, õpetatakse muude tekstitoimingute osana.

Et õpilane osaleks aktiivselt ja vahetult õppeprotsessis, peavad keeleõppe tegevused olema mitmekülgsed ja funktsionaalsed. Keeletundides omandatakse konkreetseid keeleteadmisi ja praktilisi oskusi, analüüsitakse loetut ja kuuldut, kujundatakse keelega seotud hoiakuid ja antakse hinnanguid ning kirjutatakse eri liiki tekste. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida, seda lugeda ja kriitiliselt hinnata. Keeleallikate kasutamine lõimitakse tekstiloomesse, st, et õpilane oskab teabe põhjal langetada teadlikke keelevalikuid, mis arvestavad suhtlusolukorra sobivust. Tekstitöös on oluline ka digitaalse sisu loomine, muutmine ja taasesitamine

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust;
- 2) mõistab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit;
- 3) väljendab end selgelt ja asjakohaselt suuliselt ning kirjalikult;
- 4) teeb õpitu piires keeleteadlikke valikuid, kasutab korrektset kirjakeelt ja sobivat sõnavara;
- 5) loeb tekste ladusalt ja eesmärgistatult eri keskkondades ja allikatest;
- 6) kirjutab eesmärgistatult eri liiki tekste eri keskkondades ja allikate toel;
- 7) analüüsib ja hindab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 8) mõistab eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära;
- 9) kujundab lugemise kaudu hoiakuid ja tõekspidamisi;
- 10) väärtustab lugemist, leiab endale sobivat lugemisvara.

Kooliastme õpitulemused

Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpilane:

- 1) valib juhendamise abil olukorrale vastava suhtluskanali;
- 2) esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab järelduse;
- 3) lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös;
- 4) põhjendab oma seisukohta ja aktsepteerib kaaslaste põhjendatud seisukohti;

5) kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.

Teksti vastuvõtt

Õpilane:

- 1) valib ja loeb sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest;
- 2) iseloomustab õpitud tekstiliike ja nende kasutamise võimalusi;
- 3) loeb ja mõistab eakohaseid õpi- ja elutabelisi ning huvivaldkondade tekste;
- 4) võrdleb tekste, esitab küsimusi, avaldab arvamust, teeb tekstist lühikokkuvõtte;
- 5) kuulab ja jälgib vastuvõetavat teksti, valib lugemise eesmärgile sobiva lugemisviisi;
- 6) tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskkondi, leiab neist vajaliku teabe;
- 7) võrdleb eri allikatest pärit infot, eristab olulist ebaolulisest, fakti arvamusest.

Tekstiloomes

Õpilane:

- 1) leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet;
- 2) tunneb kirjutamiseks ja esinemiseks valmistumise põhietappe;
- 3) jutustab, kirjeldab, võrdleb ja arutleb suuliselt ja kirjalikult;
- 4) esineb suuliselt, võtab sõna, koostab ja peab lühikese ettekande;
- 5) kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt eri liiki eakohaseid tekste;
- 6) vormistab kirjalikud tekstid korrektselt nii käsikirjas kui ka arvutis.

Keeleteadlikkus

Õpilane:

- 1) nimetab Eestis kõneldavaid keeli, sugulaskeeli ja rahvaid;
- 2) eristab keelevariante, sh murdeid, sotsiolekte, toob näiteid nende kasutusest;
- 3) kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliikide tüüpuhte ning põhilisi käänd- ja pöörd sõna vorme;
- 4) moodustab ja kirjavahemärgistab lihtlauseid, sealhulgas koondlauseid ja lihtsamaid liitlauseid;
- 5) järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid;
- 6) rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ja -analüüsis;
- 7) kasutab õigekirja kontrollimiseks ja tähenduste leidmiseks trüki- ja digisõnastikke, leiab sõnaartiklist vajaliku teabe

Õpitulemused

Õpilane

- teab eesti keele häälikusüsteemi, sõnaliike ja -vorme (keeleteadlikkus)
- eristab sõnu liigiti (keeleteadlikkus)
- järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid (keeleteadlikkus)
- esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab järelduse (suuline ja kirjalik suhtlus)
- tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskkondi, leiab neist vajaliku teabe (teksti vastuvõtt)

4. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- Kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi;
- jutustab kuulnud teksti ümber;
- esitab kuuldu ja nähtu kohta küsimusi;
- väljendab oma arvamust, annab infot arusaadavalt edasi;
- leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku vormi;
- esitab peast ilukirjandusteksti omal valikul, loeb teksti rollis;
- annab juhiste alusel kaaslasele tagasisidet.

Teksti vastuvõtt

- Otsib teavet tundmatute sõnade kohta, selgitab nende tähendust;
- valdab lihtsamaid lugemistehnikaid, eesmärgistab lugemist;
- kirjeldab tarbe- ja ilukirjandusteksti peamisi erinevusi;
- vastab teksti põhjal koostatud küsimustele tekstinäidete või oma sõnadega, koostab teksti kohta küsimusi ja leiab tekstist vajalikku infot;
- nimetab ilukirjanduse põhiliike, proosa, luule, draama, ja nende tunnuseid;
- nimetab rahvaluule põhiliike ja nende tunnuseid;
- tutvustab loetud proosateose sisu ja tegelasi ning kõneleb loetust; kirjeldab teksti põhjal sündmuste toimumise aega, kohta ja tegelasi;
- kirjeldab luuletuse meeleolu, aega, kohta;
- esitab ilukirjandusteksti mõtestatult;
- leiab vajaliku või huvipakkuva raamatu;
- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast väärtkirjandusteost (raamatut);
- tutvustab loetud raamatut kaaslasele, annab loetule hinnangu ning põhjendab seda.

Tekstiloome

- Jutustab ja kirjutab loetust ning läbielatud sündmusest;
- jutustab tekstilähedaselt, kokkuvõtlikult kavapunktide järgi, märksõnaskeemi ja küsimuste toel;
- kirjutab nii koolis kui ka igapäevaelus käsitsi ja arvutiga jutustava teksti;

- kirjutab lühema tarbeteksti vastavalt kirjutamise eesmärgile, funktsioonile ja adressaadile;
- tunneb kirjutatavate teksti ülesehitust ja vormistustavasid;
- kirjutab eakohase pikkusega loovjutte küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel;
- tunneb protsesskirjutamise etappe, täiendab oma tööd tagasiside põhjal;
- rakendab omandatud keeleteadmisi teksti kirjutamisel ja toimetamisel.

Keeleteadlikkus

- Kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi ja kaashäälikuühendi reeglit ja erandeid;
- järgib kirjutamisel õpitud häälikuõigekirjareegleid;
- eristab liitsõna täiend- ja põhiosa, liitsõna ja liitega sõna, aimab liitsõna tähendust täiend- ja põhiosa põhjal;
- selgitab sõna tähendust sõnastiku tähendusseletuse ja näidislausete põhjal;
- järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid;
- eristab sõnu liigiti;
- oskab pöörata tegusõnu ainsuses ja mitmuses ning kasutada jaatavat ja eitavat kõnet tekstis;
- oskab määrata lauseliikmeid ja teab nende ülesannet lauses;
- moodustab ja kirjavahemärgistab lauseid õpitu piires korrektselt.

5. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- Väljendab end suhtlusolukordades selgelt ja arusaadavalt koolis, avalikus kohas, eakaaslaste ja täiskasvanutega suheldes;
- oskab olukorrale vastava suhtluskanali valida;
- tunneb vahetu suhtluse tavasid ja oskab neid rakendada;
- lahendab probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös;
- esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, sh kriitilisi;
- avaldab viisakalt ja olukorrast lähtuvalt arvamust, sõnastab väite ja järelduse.

Teksti vastuvõtt

- Analüüsib teksti väljenduslaadi lähtuvalt kasutusvaldkonnast ja suhtlusolukorrast;
- nimetab teksti liiki, selle eesmärgi ja iseloomustab autori väljenduslaadi õpitud keeleteadmiste põhjal;
- võrdleb tekste ülesehituse, vormistuse ja keelekasutuse põhjal;
- tunneb keele ja kirjanduse valdkonna teabekeskondi, leiab neist vajaliku teabe, koostab lihtsama päringu;
- hindab sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa, verbaliseerib graafilise teabe;
- tunneb konspekterimise võtteid, teeb lugedes või kuulates märkmeid, koostab skeeme;
- oskab sõnastada lugemise, vaatamise, kuulamise eesmärgi ja teeb eesmärgist lähtuva kokkuvõtte;
- esitab teksti kohta kriitilisi küsimusi ja avaldab arvamust, kontrollib teksti usaldusväärsust, eristab arvamust ja fakti.

Tekstiloom

- Teeb lühiettekande, oskab allikaid valida ja hinnata, koostab lihtsama viite;
- kirjutab tekste protsessikeskselt, täiendab tagasiside põhjal tekste;
- jutustab oma elamustest ja kogemustest, ehitab jutustuse tavakohaselt üles;
- kirjeldab eset, olendit ja inimest, ehitab kirjelduse tavakohaselt üles;
- arutleb suuliselt ja kirjalikult, ehitab arutleva teksti tavakohaselt üles ja kasutab arutlevale tekstile omaseid keelendeid;
- vormistab tekstid korrektselt nii käsitsi kui arvutil;
- põhjendab oma hinnangut tekstinäidetega.

Keeleteadlikkus

- Nimetab Eestis kõneldavaid keeli, sugulaskeeli ja rahvaid;
- kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi;
- kirjutab sagedamini esinevad võõrsõnad korrektselt;
- kasutab enda tekstis sünonüüme, arvestades nende tähendusvarjundeid;
- kasutab sobivat tegusõna ajavormi enda tekstis;
- valib sobiva käändevormi lause kontekstist lähtuvalt;
- moodustab omadussõnade võrdlusastmeid ja kasutab neid enda tekstis korrektselt;
- moodustab ja kirjavahemärgistab liitlauseid ja lihtlauseid, sh koondlauseid;
- kasutab enda tekstis korrektselt otsekõnet;
- eristab nime ja nimetust, märgib enda tekstis nimed ja nimetused korrektselt;
- järgib eesti õigekirja aluseid ja õpitud põhireegleid ja omandatud keeleteadmisi tekstiloomes.

-

6. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- Esitab kuuldu ja loetu kohta kriitilisi küsimusi ning avaldab arvamust, sõnastab järelduse;
- lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös;
- osaleb aktiivselt klassi- ja rühmavestluses;
- põhjendab oma seisukohta ja aktsepteerib kaaslase põhjendatud seisukohti;
- kasutab suhtluses sobivaid keelevahendeid, sh korrektset kirjakeelt õpitu piires nii suulisel kui ka kirjalikus suhtluses.

Teksti vastuvõtt

- Nimetab põhilisi Eesti meediakanaleid, eristab rahvusringhäälingu ja kommertskanalite eesmärgi;
- tunneb õpitud meediatekstide liike ja nende kasutamise võimalusi, oskab analüüsida meediatekste nende ülesehituse põhjal;
- kasutab meediatekstide analüüsil õpitud keele- ja tekstimõisteid;
- leiab tekstist argumendi ülesehituse osad;
- teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina;
- võrdleb meediatekste, esitab kriitilisi küsimusi ja avaldab arvamust, teeb tekstist lühikokkuvõtte.

Tekstiloomine

- Leiab juhendamise abil tekstiloomeks vajalikku teavet, tunneb kirjutamiseks ja esinemiseks valmistumise põhietappe, täiendab tagasiside põhjal oma teksti;
- valdab alustekstil kirjutamise põhilisi võtteid, täiendab alusteksti enda mõtetega;
- kirjutab kirjandi, milles kasutab kirjeldamist, jutustamist, koostab argumentatsiooni;
- avaldab viisakalt ja olukorrast lähtudes arvamust sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- kirjutab eesmärgipäraselt multimodaalseid tekste ja ajakirjandusžanre;
- vormistab kirjalikud tekstid korrektselt nii käsikirjas kui ka arvutis;
- kasutab tekste toimetades ja kaaslast tagasisidestades omandatud keele- ja tekstimõisteid.

Keeleteadlikkus

- Nimetab Eesti suuremaid murdealasid

- kasutab õigekeelsussõnaraamatud õigekirja kontrollimiseks;
- teab üldtuntud lühendeid ja kasutab neid tekstis;
- eristab kirjakeelt ja argikeelt, teeb sobiva sõnavaliku vastavalt kontekstile;
- moodustab ja kirjavahemärgistab liitlauseid enda tekstis;
- kasutab veebi- ja pabersõnaraamatut sõna tähenduse ja õigekirja kontrollimiseks;
- rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes ning tekste analüüsides ja hinnates.

III kooliastmes kujundatakse õpilaste teadmisi ja oskusi neljas õppevaldkonnas: suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloomine ning keeleteadlikkus. Siingi on eesti keele õpetamise keskmes (tervik)tekstid ja katkendid või tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Keelepädevuse tagab võimalikult eripalgeline, kuid autentne ja adekvaatne tekstivalik, mis võimaldab omandada keeleteadmisi ja kujundada hoiakuid.

Suhtlemisõpetusega kujundatakse oskust kasutada multimodaalses suhtluses eri kanaleid ja keskkondi (sh netikeskkonda), oskust arvestada suhtlemisel eesmärki, partnerit ja olukorda, oskust vahendada teavet, väljendada oma arvamusi ja hinnanguid. Tähelepanu pööratakse ka netiturvalisusele. Suhtlusoskuse arendamisel tehakse informatiivseid esitlusi (nt raamatututvustusi) nii individuaalselt kui ka koostöös.

Teksti vastuvõtu õpetusega kujundatakse oskust tekste leida ja valida, eesmärgipäraselt lugeda ja kuulata, samuti rakendatakse erinevaid lugemis- ja kuulamisvõtteid ning süvendatakse oskust teksti mõista ja sellele reageerida. Arendatakse kriitilise lugemise oskust ning analüüsitakse erinevaid tarbetekste. Elulähedaste ja tähenduslike aine- ja muude tekstide käsitus lõimitakse tekstide ülesehitusliku eripära, sõnavara, grammatika ja õigekeelsuse õpetamisega, et kujundada õpilases loomulik keeleteadlikkus.

Tekstiloomine õpetusega kujundatakse mitmekülgset ja eesmärgistatud eneseväljendusoskust, mille puhul õpilane tajub situatsiooni ja adressaati ning suudab oma mõtteid selgelt ja täpselt, tekstiliigile omasel viisil väljendada. Jutustavate, kirjeldavate ja arutluselementidega tekstide kõrval hõlmab kirjutamine avarat tekstivälja alates tarbetekstidest kuni ilukirjanduseni. Tekstiloomes on põhirõhk kirjutamise protsessil, õpilane järgib kirjutamise etappe alates eeltööst kuni lõpptulemuse vormistamiseni ja viimistlemiseni.

Keeleteadlikkuse õpetusega avardatakse keeleteadmisi, omandatakse õigekeelsuspõhimõtted, kujundatakse eesti keelt väärtustavat hoiakut. Arendatakse oskust tänapäeva eesti kirjakeelt teadlikult kasutada, kujundatakse arusaamist keele arengust ja muutumisest ning murrete eripärast. Keeleteadlikkust, mis peab tagama korrektse ja mitmekülgse kirjakeele omandamise, õpetatakse muude tekstitoimingute osana.

Et õpilane osaleks aktiivselt ja vahetult õppeprotsessis, peavad keeleõppe tegevused olema mitmekülgsed ja funktsionaalsed. Keeletundides omandatakse konkreetseid keeleteadmisi ja praktilisi oskusi, analüüsitakse loetut ja kuuldut, kujundatakse keelega seotud hoiakuid ja antakse hinnanguid ning kirjutatakse eri liiki tekste. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida, seda lugeda ja kriitiliselt hinnata. Keeleallikate kasutamine lõimitakse tekstiloomesse, st, et õpilane oskab teabe põhjal langetada teadlikke keelevalikuid, mis arvestavad suhtlusolukorra sobivust. Tekstitöös on oluline ka digitaalse sisu loomine, muutmine ja taasesitamine. **Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud**

Õpilane:

- 1) väärtustab oma rahvapärimust ja kultuuri mitmekesisust;
- 2) väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit.
- 3) on keeleteadlik, väljendab end eesmärgipäraselt, selgelt, asjakohaselt ja keeleliselt korrektselt suuliselt ning kirjalikult;
- 4) loeb tekste vilunult, eesmärgistatult ja kriitiliselt eri keskkondades ja allikatest;
- 5) kirjutab eesmärgistatult ja keeleliselt korrektselt eri liiki tekste eri keskkondades ja allikate toel;
- 6) analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, arvestab intellektuaalomandiga;
- 7) mõistab eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära ning funktsiooni;
- 8) kujundab lugemise kaudu väärtushoiakuid ja tõekspidamisi;
- 9) väljendab end sobivat ja rikkalikku sõnavara kasutades;
- 10) omandab lugemisharjumuse ja väärtustab lugemist.

Kooliastme õpitulemused

Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpilane:

- 1) nimetab suulise ja kirjaliku kõne erijooni ning eristab kirjakeelt argikeelest;
- 2) esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid;
- 3) teeb kuuldu ja loetu kohta nii suulise kui ka kirjaliku kokkuvõtte;
- 4) arutleb eakohastel teemadel, lahendab keelealaseid probleemülesandeid ja osaleb diskussioonides;
- 5) põhjendab ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 6) märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevelikuid;
- 7) kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi.

Teksti vastuvõtt

Õpilane:

- 1) iseloomustab peamisi tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi;
- 2) loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste;
- 3) teab, et teksti väljenduslaad oleneb teksti kasutusvaldkonnast, liigist, eesmärgist, autorist ja suhtlusolukorrast;

- 4) teeb järeldusi kasutatud keelevahendite kohta ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina;
- 5) hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa;
- 6) võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel, osutab arusaamatule;
- 7) sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega;
- 8) kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel ja tõlgendamisel ning seoste loomisel.

Tekstiloom

Õpilane:

- 1) leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis;
- 2) kirjutab ja valmistub esinemiseks etappide kaupa;
- 3) ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid;
- 4) esineb suuliselt (tervitab, võtab sõna, koostab ning peab lühikese ettekande ja kõne);
- 5) kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liike tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused; meediatekstid, sh uudis, intervjuu; arvamustekstid, sh kirjand, kommentaar, arvamyslugu; avaliku suhtluse tekstid, sh avaldus, seletuskiri);
- 6) seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga, vahendab kuuldud ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale;
- 7) kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara;
- 8) kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevalikuid.

Keeleteadlikkus

Õpilane:

- 1) väärtustab eesti keelt ühena Euroopa ja maailma keeltest, kirjeldab ja mõistab eesti keele eripära, kujunemist ja rolli teiste keelte taustal, suhestab keeli teadlikult;
- 2) suhtub mõistvalt eesti keelt teise keelena kõnelejatesse, on toetav vestluspartner;
- 3) järgib eesti õigekirja aluseid ja põhimõtteid, kasutab õigekirjakorrektorit;
- 4) kasutab eesti kirjakeelt avalikult esinedes ning õppides;
- 5) kirjeldab eesti keele häälikusüsteemi, eristab sõnaliike ja -vorme, lauseehituse peajooni;
- 6) tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet;

7) kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega sõnu ja väljendeid, tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid;

8) kirjeldab õpitud metakeele piires tekstide ülesehituslikku ja grammatilist ning sõnavaralist eripära;

9) kasutab teadlikult mitmesuguseid keeleallikaid, tunneb sõnaartikli ülesehitust, märke ja märgendeid, leiab teavet õigekirja, vormimoodustuse ja tähenduse kohta.

Meediatekstide käsitlemine ja kriitiline teksti vastuvõtt

Õpitulemused. Õpilane

- esitab kuuldu ja loetu kohta küsimusi, teeb kuuldu ja loetu põhjal järeldusi ning annab hinnanguid (suuline ja kirjalik suhtlus)
- märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid (suuline ja kirjalik suhtlus)
- järgib eesti õigekirja aluseid ja põhireegleid (keeleteadlikkus)
- põhjendab ja avaldab viisakalt ning asjakohaselt oma arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult (suuline ja kirjalik suhtlus)
- loeb ja kuulab sihipäraselt, kriitiliselt ning arusaamisega nii oma huvivaldkondade kui ka õpi- ja elutarbelisi tekste (teksti vastuvõtt)
- kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid teksti vastuvõtmisel, analüüsimisel ja tõlgendamisel ning seoste loomisel (teksti vastuvõtt)
- kasutab tekstide koostamisel tavakohast vormistust ja ülesehitust (tekstiloom)

Alusteksti põhjal kirjutamine

Õpitulemused. Õpilane

- võtab kokku ja konspekteerib tekste, teeb teksti põhjal märkmeid, võrdleb tekste omavahel, osutab arusaamatule (teksti vastuvõtt)
- sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega (teksti vastuvõtt)
- leiab tekstiloomeks vajalikku teavet eri allikatest ja keskkondadest, valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis (tekstiloom);
- kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liiki tekste (teabetekstid, sh kindla eesmärgiga ülevaated, kokkuvõtted ja lühiuurimused) (tekstiloom);
- seostab oma kirjutise ja esinemise sündmuse või toiminguga eesmärgiga, vahendab kuuldu ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale (tekstiloom);
- kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara (tekstiloom);
- kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevalikuid (tekstiloom).

Arutlev-jutustava teksti kirjutamine

Õpitulemused

- põhjendab ja avaldab viisakalt ning asjakohaselt oma arvamust ja seisukohta sündmuse, nähtuse või teksti kohta nii suuliselt kui ka kirjalikult (suuline ja kirjalik suhtlus);
- kasutab asjakohaseid suulise ja kirjaliku suhtlemise tavasid ja võimalusi (suuline ja kirjalik suhtlus);
- oskab oma seisukohti väljendada ning sõnastab vajadusel eriarvamuse (suuline ja kirjalik suhtlus);
- sõnastab teksti kohta küsimusi ja esitab vastuväiteid, avaldab arvamust, kommenteerib, tõlgendab ning seostab oma kogemuste ja mõtetega (teksti vastuvõtt);
- leiab tekstiloomeks vajalikku teavet raamatukogust ja internetist; valib kriitiliselt teabeallikaid ning osundab neid sobivas vormis (tekstiloom);
- ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid (tekstiloom);
- kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt eri liiki tekste (sh kirjand) (tekstiloom);
- seostab oma kirjutise toiminguga eesmärgiga, vahendab kuulnud ja loetud tekste sobiva pikkuse ja täpsusega, viidates allikale (tekstiloom);
- kirjutab suhtlussituatsiooni sobivaid tekste, arvestab teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara (tekstiloom);
- kasutab kirjutamisel mitmeid keeleallikaid ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevelikuid (tekstiloom);
- tunneb peamisi lausetarindeid ja varieerib neid kirjutades korrektsel ja sobival viisil, sh kasutab liit- ja lihtlauseid, lauselühendiga lauseid, otsekõnet (keeleteadlikkus);
- kasutab ja mõistab tekstis erineva stiiliväärtusega sõnu ja väljendeid, tunneb eesti keele sõnamoodustuse põhimõtteid (keeleteadlikkus).

7. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- tunneb suhtlusolukorra komponente, tüüpilisi suhtlusolukordi lahendab keelealaseid probleemülesandeid, osaledes eri suhtlussituatsioonides koolis;
- kirjeldab suulise ja kirjaliku kõne keelelisi erijooni;
- eristab kirjakeelt argikeelest, analüüsib näited;
- selgitab ametliku ja mitteametliku suhtluse keelelist eripära esitab kuuldu ja loetu põhjal küsimusi, teeb järeldusi ning annab hinnanguid;

- põhjendab ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust diskussioonides ja rühmaaruteludes, on arvestav vestluspartner;

Teksti vastuvõtt

- iseloomustab peamisi žanre e tekstiliike, nende põhijooni ning kasutamise võimalusi;
- kirjeldab, võrdleb ja analüüsib tekstide kasutusvaldkonda, eesmärki ja suhtlusolukorda ning kasutab seejuures omandatud keele- ja tekstimõisteid;
- kirjeldab sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja kirjalikku moodust;
- leiab tekstist ja lugemisülesandest lähtuva lugemisstrateegia, kohandab lugemisstrateegiat vajadusel lugemise ajal;
- selgitab arusaamatuks jäänut, esitab eri liiki küsimusi ja vastuväiteid, avaldab arvamust, vahendab teksti, võtab kokku, kommenteerib, tõlgendab ning seostab teksti oma kogemuse ja mõtetega;
- analüüsib teksti tekstitüübi alusel; toob näiteid jutustava, kirjeldava, arutleva lause ja tunnuste kohta loetavas tekstis.

Tekstiloom

- ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid;
- arvestab kirjutamisel teksti vastuvõtjat, järgib õigekirjanorme, kasutab mitmekesiseid grammatilisi tarindeid ja sõnavara;
- vormistab tekstitöötlusprogrammiga tekste, valdab toimetamisrežiimi;
- kirjutab eesmärgipäraselt ja olukohaselt, vormistab korrektselt tarbetekste (avaldus, tõend, seletuskiri);
- kirjutab koolivaldkonda sobivaid tekste (kindla eesmärgiga ülevaade, nõu küsimine);
- kasutab sihipäraselt ja korrektselt kirja eri vorme: e-kiri, paberkiri;
- kasutab kirjutamisel ŌSi ja Sõnaveebi ja teeb saadud teabe põhjal teadlikke keelevelikuid, mis sobivad enda teksti;
- kirjutab eri liiki kirjandit: jutustav ja arutlev kirjand;
- kirjutab eri liiki arvamustekste: kommentaar, repliik jne;
- kasutab tehisintellekti kirjutamise planeerimisel ja teksti toimetamisel.

Keeleteadlikkus

- väärtustab eesti keelt ühena soome-ugri ja läänemeresoome keelena, kirjeldab ja mõistab eesti keele eripära, võrdleb eesti keele süsteemi õpitud keeltega;
- suhtub mõistvalt eesti keelt teise keelena kõnelejatesse, on toetav vestluspartner;
- kordab häälikute liike ja kaashäälikuühendi reeglit;
- silbitab ja määrab silpide liike;
- kasutab õigekeelsusallikaid välte ja rõhu määramisel;

- kirjeldab vältesüsteemi kui eesti keele eripära;
- selgitab tegusõna vormistiku eripära ja kasutusvõimalusi, kasutab käändelisi ja pöördelisi vorme oma funktsionaalselt;
- selgitab käänetevahelisi seoseid;
- kasutab õigekeelsusallikaid vormimoodustusel eesmärgipäraselt;
- meenutab tekste kirjutades kokku- ja lahkukirjutamise reegleid;
- kasutab tekstisidususvõtteid ja kirjeldab sidendite funktsiooni vastuvõetavates ja enda tekstis

8. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- teeb kuuldu ja loetu kohta suulise ja kirjaliku kokkuvõtte, käsitsi või arvutil;
- märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevalikuid;
- annab kaaslase tekstile tagasisidet, põhjendab ning avaldab viisakalt ja asjakohaselt arvamust ja seisukohta nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- esitab kuuldu ja loetu kohta täpsustavaid ja kriitilisi küsimusi, teeb kuuldu ja loetu põhjal järeldusi;
- väitleb eakohastel teemadel ja teeb väitluse tulemusel järeldusi ja üldistusi;
- analüüsib virtuaalsuhtluse olukordi.

Teksti vastuvõtt

- tunneb olulisi teabe- ja meediatekstide liike, nende kasutamise võimalusi ja ülesehitust;
- loeb ja kuulab sihipäraselt, valib sobiva lugemisstrateegia, analüüsib kriitiliselt mitmesuguseid teabe- ja meediatekste;
- osundab teabetekstide keelelisele eripärale lugemise ajal;
- kirjeldab meedia eesmärke ja olemust, võrdleb eri meediaväljaandeid ja kanaleid ning nende kasutusvõimalusi ja eesmärke;
- kontrollib loetud tekstides fakte, esitab kriitilisi küsimusi, eristab libauudist uudisest;
- märkab kujundlikku keelekasutust mõjutusvahendina;

Tekstiloom

- leiab tekstiloomeks vajalikku teavet raamatukogust ja internetist; valib kriitiliselt alustekstid ning osundab neid sobivas vormis;
- kirjutab enda tekste protsessikeskselt: kavandab teksti, võtab arvesse tagasisidet, toimetab, viimistleb, avaldab teksti sobival viisi;

- valdab erinevaid alusteksti kasutamise võtteid;
- oskab eesmärgipäraselt kirjutada loovtööd, kirjandit, valitud meediateksti ja arvamuslugu.

Keeleteadlikkus

- nimetab eesti keele murdeid, toob näiteid murdekeele eripäradest;
- nimetab oskuskeeli, kasutab oskussõnastikke ja teab erialamärgendi tähendust sõnastikes;
- kirjeldab algustäheõigekirja reegleid, eristab ametlikku ja mitteametlikku konteksti algustähe valikul;
- nimetab sõnaliike, leiab need lausest ja toob sõnaliikide näiteid;
- teab eesti keele lauseehituse peajooni; tunneb keelendite stiiliväärtust;
- leiab õigekirjajuhiseid keeleallikatest;
- rakendab omandatud keeleteadmisi tekstiloomes, tekste analüüsides ja hinnates;
- kirjeldab lause suhtluseemärki, määrab lauseliikmed;
- selgitab rind- ja põimlause erinevust, leiab rind- ja põimlause osad, sidendid ning kasutab neid korrektselt ja eesmärgipäraselt;
- kirjavahemärgistab liht- ja liitlauseid, segaliitlauseid, otsekõnega lauseid, põhjendab sidendi ja märgi valikut;
- valib konteksti otsekõne, tsitaadi või kaudkõne, märgib need kirjas korrektselt.

9. KLASS

Õppesisu

Suuline ja kirjalik suhtlus

- osaleb erinevates suhtlusolukordades avalikus ruumis, sh veebis;
- märkab suulistes ja kirjalikes tekstides tehtavaid keelevelikuid, analüüsib neid;
- oskab oma seisukohti väljendada eri kanalites ja vormides;
- tunneb eesti keele suhtlustavasid, märkab tekstides ja suhtluses tehtavaid keelevelikuid;
- kirjeldab ametliku ja mitteametliku suhtluse keelelisi eripärasid ja rakendab neid;
- esitab kuuldu ja loetud meediateksti kohta eri liiki küsimusi, teeb kuuldu ja loetu põhjal järeldusi ning annab hinnanguid;
- võtab kuuldu ja loetu nii suulises kui ka kirjalikus vormis kokku;
- valdab vestlusvõtteid: algatab vestluse, arendab teemat, väljendab eriarvamust viisakalt.

Teksti vastuvõtt

- tunneb peamisi keelevaldkonna teabeallikaid;
- koostab veebiotsingutel päringuid, kasutab saadud teavet eesmärgipäraselt;

- hindab kriitiliselt sõnumi suhtlusmooduseid, sh visuaalset, kuuldelist, žestilist ja tekstilist osa;
- võtab vastu segatekste: seostab sõnalise ja pildilise ning helilise teabe;
- teeb kasutatud keelevahendite kohta järeldusi ning märkab kujundlikkust mõjutusvahendina;
- oskab tekste võrrelda; osutab, mis tekstis on arusaamatuks jäänud; suudab teksti kohta küsimusi ja vastuväiteid esitada, arvamust avaldada, teksti vahendada ja kokku võtta, kommenteerida, tõlgendada ning oma kogemuse ja mõtetega seostada;
- kasutab omandatud keele- ja tekstimõisteid hinnangu väljendamist kirjeldades ja autori hoiakutega seostades
- analüüsib kõnet, eristab kõne osi, kirjeldab kõne eesmärki, leiab kõnest teabe, autori seisukoha.

Tekstiloom

- määratleb enne kirjutamist suhtluseesmärgi ja valib sellele vastavad keelevahendid enda teksti;
- koostab jutustava-arutleva teksti, leiab teema, sõnastab pealkirja, valdab teksti ülesehituse põhimõtteid, sobivaid keelevahendeid, ehitab teksti üles vastuvõtjat arvestades, järjestab ja seostab info loogiliselt ning valdab peamisi tekstisidususvõtteid;
- väljendab hinnanguid, seob alusteksti mõtted enda seisukohtadega, kasutab selleks vajalikke keelevahendeid;
- esineb suuliselt ja peab kõnet;
- oskab eesmärgipäraselt kirjutada eri liiki tarbetekste (elulookirjeldus, avaldus, seletuskiri) ja neid korrektselt vormistada;
- toimetab enda tekste tagasiside põhjal, kasutab teksti tagasisidestades õpitud keeleteadmisi.

Keeleteadlikkus

- väärtustab eesti keelt kui riigikeelt, kirjeldab kirjakeele kujunemist, keelekorralduse ja keelehoolde põhimõtteid, mõistab üldjoontes keeleseaduse olemust;
- meenutab õigekirja aluseid ja põhireegleid, oskab leida õigekirjajuhiseid internetiallikatest ning sõna- ja käsiraamatutest, kasutab arvuti õigekirjakorrektorit;
- kirjeldab keelendite stiiliväärtust, kasutab ja mõistab tekstis kasutatud keelendite tähendusvarjundeid;
- kirjeldab õpitud metakeele piires tekstide ülesehituslikku ja grammatilist ning sõnavaralist eripära;
- tunneb ja selgitab hinnangu väljendamise keelelisi vahendeid, märkab neid loetud tekstides ja kasutab enda tekstides;
- kasutab teksti sidususe võtteid enda tekstides.

Hindamine

Eesti keele ainekavas on õpitulemused sõnastatud nõnda, et need oleksid konkreetsed ja mõõdetavad. Õpitulemustes on fikseeritud ainestandard: minimaalne, kuid küllaldane hulk igale õpilasele kohustuslikke oskusi, mis tagavad võimaluse õpinguid jätkata järgmises klassis ja kooliastmes. Oskuste kujunemise eelduseks olevad teadmised on enesestmõistetavad, seetõttu ei ole neid oodatavate õpitulemustena esitatud. Järelikult ei kuulu need ka eraldi kontrollimisele ja hindamisele.

Õppimine toimub kogemuse kaudu, see tähendab, et õpilane ei pea oskama reegleid sõnastada ega mõisteid defineerida, kuid peab neist aru saama ja oskama kasutada. Reegli rakendamine eeldab, et õpilane tunneb mõisteid ja oskab keelenähtused tekstis ära tunda. Hindamise objekt on õpitulemustes fikseeritud praktilise keelekasutuse oskus.

Soovituslikud hindamisvormid:

suuline ettekanne, etteütlus, ümberjutustus, kontrolltöö, kirjand (s.t erinevat liiki sidusad terviktekstid).

KIRJANDUSE AINEKAVA II JA III KOOLIASTMES

II kooliastme lõpetaja:

- kujundab eakohast väärtkirjandust lugedes oma kõlbelisi tõekspidamisi;
- loeb ladusalt, ilmekalt ja arusaamisega jõukohase keerukusega teksti;
- tutvustab loetud teoste sisu ja tegelasi, arutleb tegelassuhete ja probleemide üle;
- oskab loetust teksti- või elamuspõhiselt jutustada ning selle üle arutleda;
- kirjutab korrektselt väljendudes jutustavaid ja kirjeldavaid omaloomingulisi töid;
- oskab vajaliku teabe hankimiseks kasutada erinevaid allikaid.

4. KLASS

1. Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpitulemused:

- kuulab mõtestatult eakohast teksti, toimib saadud sõnumi või juhendite järgi;
- annab lühidalt edasi kuuldu sisu;
- väljendab end suhtlusolukordades selgelt ja arusaadavalt koolis, avalikus kohas, eakaaslastega, täiskasvanutega suheldes;
- esitab kuuldu ja nähtu kohta küsimusi;
- väljendab oma arvamust, annab infot edasi selgelt ja ühemõtteliselt;
- leiab koos partneri või rühmaga vastuseid lihtsamatele probleemülesannetele, kasutades sobivalt kas suulist või kirjalikku vormi;
- kasutab sõnastikke ja teatmeteoseid; * esitab peast luuletuse või rolliteksti.

2. Teksti vastuvõtt

Õpitulemused:

- loeb eakohast teksti ladusalt ja mõtestatult; mõistab lihtsat plaani, tabelit, diagrammi, kaarti;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;
- vastab teksti põhjal koostatud küsimustele tekstinäidete või oma sõnadega, koostab teksti kohta küsimusi;
- leiab teksti peamõtte;
- kirjeldab teksti põhjal sündmuste toimumise kohta ja tegelasi;
- leiab tekstist vajalikku infot;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi, muinasjutu, mõistatuse, vanasõna, kõnekäänu, kirja;
- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast väärtkirjandusteost (raamatut);
- tutvustab loetud kirjandusteose sisu ja tegelasi ning kõneleb loetust.

3. Tekstiloomine

Õpitulemused:

- jutustab ja kirjutab loetust ning läbielatud sündmusest;

- jutustab tekstilähedaselt, kokkuvõtlikult kavapunktide järgi, märksõnaskeemi ja küsimuste toel;
- kirjeldab eesmärgipäraselt eset, olendit, inimest;
- kirjutab nii koolis kui ka igapäevaelus käsitsi ja arvutiga eakohaseid tekste vastavalt kirjutamise eesmärgile, funktsioonile ja adressaadile;
- kirjutab eakohase pikkusega loovtöid (k.a ümberjutustusi) küsimuste, pildi, pildiseeria, märksõnaskeemi või kava toel; * teeb oma tekstiga tööd.

4. Suuline ja kirjalik suhtlus

Õpitulemused:

- Kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine.
- Kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldule hinnangu andmine.
- Õpetaja ettelugemise järel (ainealane tekst, lõikhaaval) oluliste mõistete ja seoste leidmine.
- Kuuldud tekstist lühikokkuvõtte sõnastamine.
- Kuuldud teabe rühmitamine skeemi, märksõnade jm alusel.
- Tekstide kriitiline kuulamine (fakti ja fantaasia eristamine jms).
- Lavastuse, kuuldud proosa-, luule- ja ainetekstide sisu ümberjutustamine.
- Visuaalsed ja tekstilised infoallikad, nende usaldusväärsus.
- Vestlus etteantud teema piires.
- Küsimustele vastamine, esitus, tutvustus.
- Erinevate käitumisviiside ja koostöövormide võrdlemine.
- Oma arvamuse avaldamine, seisukoha põhjendamine, kaaslaste arvamuse küsimine. Lisateabe otsimine.
- Suulises keelekasutuses kirjakeele põhinormingute järgimine ning mõtete sobiv sõnastamine (sõnavalik, parasiitkeelendite vältimine, mõtte lõpuleviimine).
- Dialoogi ja dramatiseeringu koostamine ja esitamine.
- Pantomii.
- Rollimäng.
- Erinevate strateegiate kasutamine kõneülesannetes (nt võrdlemine, kirjeldamine).
- Eritüübiliste küsimuste moodustamine (nt intervjuu tegemiseks). Nii enese kui ka teiste tööde tunnustav kommenteerimine õpetaja juhiste alusel.

5. Teksti vastuvõtt

Õpitulemused:

- Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine.
- Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine; lugemist hõlbustavad võtted.
- Oma lugemise jälgimine ning lugemisoskuse hindamine.
- Tööjuhendi lugemine. Tarbe- ja õppetekstide mõtestatud lugemine (reegel, juhend, tabel, skeem, kaart jm).
- Tekstide võrdlemine etteantud ülesande piires.
- Sõna, lause ning teksti sisu mõistmine.

- Kujundlik keelekasutus (piltlik väljend).
- Teksti sisu ennustamine pealkirja, piltide, remarkide, üksiksõnade jm alusel.
- Enne lugemist olemasolevate teemakohaste teadmiste ja kogemuste väljaselgitamine, oma küsimuste esitamine ning uute teadmiste vastu huvi äratamine (mida tean, mida tahaksin teada).
- Kirjandusteksti süžee, sündmuste toimumise koht, aeg ja tegelased.
- Sündmuste järjekord.
- Arutlemine tekstis käsitletud teema üle.
- Tegelaste käitumise motiivide analüüs.
- Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine.
- Küsimustele vastamine tekstinäidetega või oma sõnadega.
- Töö tekstiga: tundmatute sõnade tähenduse selgitamine, märkmete tegemine loetu põhjal, märksõnaskeemi, küsimuste koostamine.
- Loetava kohta kava, skeemi/kaardi koostamine. Rollimäng. Dramatiseering. Luuletuse sisu eripära määramine (loodus, nali jne); riimide leidmine ja loomine, riimuvate sõnade toel värsside loomine.
- Luuletuse ja proosateksti mõtestatud esitamine (meeleolu, laad).
- Trükised (raamat, ajaleht, ajakiri), nendes orienteerumine ja vajaliku teabe leidmine. Huvipakkuva raamatu leidmine, iseseisev lugemine, vajaliku info leidmine.
- Loetud raamatu sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele.
- Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Loetud raamatust jutustamine, loetule emotsionaalse hinnangu andmine ja raamatust lühikokkuvõtte tegemine.
- Vajaliku raamatu leidmine iseseisvalt, ka kataloogi või e-otsingut kasutades. Tekstiliikide eristamine: jutustus, muinasjutt, luuletus, näidend, vanasõna, kõnekäänd, kiri
- Ilukirjandus: kunstmuinasjutt, tõsielujutt eakaaslastest, ilu- ja aimekirjandus loomadest, seiklusjutt, näidend, rahvaluule, värsslugu, vanasõnad ning kõnekäänud.

5. KLASS

1. Lugemine

Õpitulemused:

- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud kirjandusteose autorit, sisu ja tegelasi, kõneleb oma lugemismuljetest, elamustest ja –kogemustest.

2. Jutustamine

Õpitulemused:

- jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade toel;
- jutustab mõttelt sidusa ja tervikliku ülesehitusega loo, tuginedes kirjanduslikule tekstile,

tõsielusündmusele või oma fantaasiale;

- jutustab piltteksti põhjal ja selgitab selle sisu.

3. Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused:

Teose/loo kui terviku mõistmist toetavad tegevused

- koostab teksti kohta eriliigilisi küsimusi;
- vastab teksti põhjal koostatud küsimustele oma sõnadega või tekstinäitega;
- koostab teksti kohta sisukava, kasutades väiteid või märksõnu;
- leiab lõigu kesksed mõtted;
- järjestab teksti põhjal sündmused, määrab nende toimumise aja ja koha;
- kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, hindab nende käitumist, võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust; * otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse.

Õpitulemused:

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine · tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, võrdlusi ja algriimi; · mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele ja kogemustele tuginedes;

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

*seletab oma sõnadega epiteedi, võrdluse, muistendi ja muinasjutu olemust.

4. Esitamine

Õpitulemused:

* esitab peast luuletuse või rolliteksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust

5. Omalooming

Õpitulemused:

* kirjutab erineva pikkusega eriliigilisi omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldava ja jutustava teksti.

Õppesisu ja –tegevused

Lugemine

Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine.

Huvipakkuva kirjandusteose leidmine ja iseseisev lugemine. Lugemisrõõm. Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi. Tekstilähedane jutustamine

märksõnade toel. Aheljutustamine. Iseendaga või kellegi teisega toimunud sündmusest või mälestuspildist jutustamine. Jutustamine piltteksti (foto, koomiks) põhjal. Fantaasialoo jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused Küsimuste koostamine: fakti- ja fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tekstinäitega või oma sõnadega. Teksti kavastamine: kavapunktid väidete ja märksõnadena. Lõikude kesksete mõtete otsimine. Teksti teema sõnastamine. Arutlemine mõne teoses käsitletud teema üle. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustratiivsete näidete (nt iseloomulike detailide) otsimine tekstist. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Oma mõtete, tundmuste, lugemismuljete sõnastamine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/ loo kui terviku mõistmine

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Tegelaste probleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ja tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine, tegelase muutumise, tegelastevaheliste suhete jälgimine, tegelaste iseloomustamine, käitumise põhjendamine. Tegelasrühmad. Tegelastevaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamisteed. Loomamuinasjutu tüüptegelased.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi ja võrdluse äratundmine ja kasutamine. Valmi mõistukõnest arusaamine. Koomilise leidmine tekstist. Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Alagriimi leidmine rahvalauludest. Alagriimi kasutamine oma tekstis. Luuleteksti tõlgendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Rahvalaulu olemus. Loomamuinasjutu sisutunnused (lugu, tegelased, hea võitlus kurjaga jne). Tekke- ja seletusmuistendi tunnused. Seiklusjutu tunnused. Teose teema. Probleemi olemus. Pea- ja kõrvaltegelane. Tegelastevahelise konflikti olemus. Luuletuse vorm: salm. Valmi tunnused. Koomiline ja mittekoomiline.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida?). Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine; õige hingamine ja kehahoid. Luuleteksti esitamine peast. Rollimäng, rolliteksti esitamine.

Omalooming

Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Esemel, olendi, inimese, tegevuskoha, looduse, tunnete kirjeldamine. Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine. Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt loomamuinasjutu, seiklus- või fantaasiajutu, tekke- või seletusmuistendi, loomtegelase või kirjandusliku tegelase kirjelduse, ette antud riimide põhjal või iseseisvalt luuletuse, sündmustiku või tegelasega seotud kuulutuse, loole uue või jätkuva lõpu, kirja mõnele teose tegelasele või tegelasrühmale, algustähekordustega naljaloo, luuletuse põhjal samasisulise jutu või muud sellist.

Mõisted

Detail, konflikt, kõrvaltegelane, peategelane, probleem, sündmustik, teema, tegelane, tegevusaeg, tegevuskoht, teos; algriim, epiteet, koomika, riim, võrdlus; loomamuinasjutt, luule, rahvalaul, seiklusjutt, tekkemuistend, seletusmuistend, valm; rollitekst; jutustamine, kirjeldamine.

6. KLASS

1. Lugemine

Õpitulemused:

- On läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud kirjandusteose autorit, sisu ja tegelasi, kõneleb oma lugemismuljetest, elamustest ja –kogemustest;

2. Jutustamine

Õpitulemused:

- jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade toel;
- jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tuginedes kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- jutustab piltteksti põhjal ja selgitab selle sisu.

3. Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused:

Teose/loo kui terviku mõistmist toetavad tegevused

- vastab teksti põhjal koostatud küsimustele oma sõnadega või tekstinäitega;
- koostab teksti kohta sisukava, kasutades küsimusi, väiteid või märksõnu;
- leiab lõigu kesksed mõtted ja sõnastab peamõtte;
- järjestab teksti põhjal sündmused, määrab nende toimumise aja ja koha;
- kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, hindab nende käitumist, lähtudes üldtunnustatud moraalinormidest, võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust; otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Õpitulemused:

- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete ja võrdlusi; · seletab õpitud vanasõnade ja

kõnekäändude tähendust; * mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele ja kogemustele tuginedes.

* seletab oma sõnadega epiteedi, võrdluse, muinasjutu, muistendi, kõnekäänu ja vanasõna olemust.

4. Esitamine

Õpitulemused:

* esitab peast luuletuse, lühikese proosateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust.

5. Omalooming

Õpitulemused:

* kirjutab erineva pikkusega eriliigilisi omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldava ja jutustava teksti.

Õppesisu ja -tegevus

Kirjandustekstide valik

Loetavad ja tundides käsitletavad kirjanduse eri liike ja žanre esindavad tekstid valitakse eesti ja väliskirjanike loomingust, arvestades II kooliastmele kohaseid teemavaldkondi.

Teemavaldkonnad on kindlaks määratud, arvestades õppekava alusväärtusi, õppe- ja kasvatuseesmärke, kirjanduse kui kunsti liiki eripära ja sellega seonduvaid üldpädevusi (sotsiaalset, väärtus- ja enesemääratluspädevust) ning läbivaid teemasid. Tundides käsitletavad ja terviklikult loetavad kirjandusteosed valitakse arvestusega, et esindatud oleksid kõik järgmised teemavaldkonnad.

Väärtused ja kõlblus: enesehinnang, ausus enese ja teiste vastu, iseenda ning teiste vajadused ja huvid, arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, kiiduväärne ja taunitav, erinevus teistest, minu hovid ja huvid, minu tervis ja tulevik, rikkuse ja vaesuse probleemid, kohustused ja vastutus, üksiolek ja hirmud jms.

Kodus ja koolis: perekond, kodu turvalisus, vägivald kodus, armastus oma kodu ja koduste vastu, suhted vanemate, kasu vanemate ja vanavanematega, suhted õdede ja vendade jt lähisugulastega, poiste ja tüdrukute suhted, sallivus teistsuguste inimeste suhtes, abivajaja ning aitaja, nohiklikkus ja tõrjutus, piir oma ja võõra vahel, piir lubatu ja lubamatu vahel jms.

Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus: rahvuskultuuri eripära ja olulisus rahvale, matkamine kodukohas ning reisimine kaugetes maades, kultuuride mitmekesisus, erinevate rahvaste uskumused ja tavad, käitumine erinevas kultuuriruumis, külalislahkus, lugupidav suhtumine teistesse kultuuridesse ja inimestesse, kultuuriinimesed kui eesti rahvuskultuuri tutvustajad ja hoidjad jms.

Mängiv inimene: ringmängud ja mängulust, sõnamängud, teatri võlumaailm, leidlik probleemide lahendamine, iluelamused, loominguline koostöö, mängult ja päriselt, põhjendatud ja põhjendamata riskid jms.

Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng: minu osa looduse hoidmisel, austav suhtumine elus- ja eluta loodusesse, hädasolija aitamine, lemmikloomad ning vastutus nende eest, aastaegade omanäolisus jms.

Kodanikuühiskond ja rahvussuhted: minu juured, seos mineviku, oleviku ning tuleviku vahel, traditsioonid ja sündmused, mis tagavad järjepidevuse, suhe keelesse, kodupaiga keel, suhted teiste rahvustega jms.

Teabekeskkond, tehnoloogia ja innovatsioon: avastamisrõõm ja õppimiskogemused, tänapäevased teabeotsimis- ja teabeedastamisvõimalused, internet kui silmaringi avardaja ning infoallikas, internet kui ohuallikas, käitumine suhtlusportaalides, film ja foto kui hetke ning ajaloo jäädvustajad jms.

Terviklikult käsitletavat teost (kokkuleppel klassi ja õpetajaga)

Harri Jõgisalu „Veskiratta Madis“ või „Vennikese ja tema sõprade lood“, Andrus Kivirähk „Sirli, Siim ja saladused“, Aino Pervik „Arabella, mereröövli tütar“, Jaan Kross „Mardileib“, Oskar Luts „Kapsapea“, Jaan Rannap „Viimane valgesulg“, Eno Raud „Kalevipoeg“ või „Roostevaba mõõk“, Erich Kästner „Veel üks Lotte“, James Krüss „Timm Thaler ehk Müüdnud naer“, Astrid Lindgren „Vennad Lõvisüdamed“ või „Röövlitütar Ronja“, Alan Marshall „Ma suudan hüpata üle lompide“, Ferenc Molnár „Pal-tänavä poisid“, Christine Nöstlinger „Vahetuslaps“, Joanne Kathleen Rowling „Harry Potter ja tarkade kivi“, John Ronald Reuel Tolkien „Kääbik“, Mark Twain „Tom Sawyeri seiklused“; vähemalt üks uudisproosa teos omal valikul; üks vabalt valitud luulekogu. Õpilane loeb igal õppeaastal läbi vähemalt neli eakohast erinevasse žanrisse kuuluvat väärtkirjandusteost (raamatut).

Rahvaluuletekstid

Rahvalaulud: töölaulud, laulud tarkusest ja rumalusest, maagilised laulud, loitsud. Kalevala lood. Looma- ja imemuinasjutud. Saksa muinasjutt „Luikede järv“. Tekke- ja seletusmuistendid. Hiiu- ja vägilasmuistendid (Kalevipoeg, Suur Tõll). Piiblilood, erinevate rahvaste müüdid. Tarkuse-, õppimis- ja tööteemalised vanasõnad ning kõnekäändud.

Põhjalikumalt käsitletavat autorit

Sissevaateid Friedrich Robert Faehlmanni, Harri Jõgisalu, Andrus Kiviräha, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi, Astrid Lindgreni ja Leelo Tungla ning mõne paikkondlikult tähtsa kirjaniku elu-, tegevus- ja loomingulukku.

Õppetegevus

Lugemine

Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise jälgimine ning lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjandusteose leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine ning ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi. Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel. Loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega. Iseendaga või kellegi teisega toimunud sündmusest või mälestuspildist jutustamine. Jutustamine piltteksti (foto, illustratsiooni, karikatuuri, koomiksi) põhjal. Fantaasialoo jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused Küsimustele vastamine tsitaadiga (tekstilõigu või fraasiga), teksti abil oma sõnadega ning peast. Teksti kavastamine: kavapunktid küsi- ja väitlausestena ning märksõnadena. Lõikude kesksete mõtete otsimine ja peamõtte sõnastamine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine. Arutlemine mõne teoses käsitletud teema üle. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustratiivsete näidete (nt tsitaatide, iseloomulike detailide) otsimine tekstist. Detailide kirjeldamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Loetu põhjal järelduste tegemine. Oma mõtete, tundmuste ning lugemismuljete sõnastamine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest ning oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelaste probleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ning tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Tegelase muutumise, tegelastevaheliste suhete jälgimine, tegelaste iseloomustamine ning käitumise põhjendamine. Tegelasrühmad. Tegelastevaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamisteed. Loomamuinasjutu ja imemuinasjutu tüüptegelased. Sündmuste toimumise aja ning koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Sündmuste põhjusetagajärje seosed. Minajutustaja kui loo edastaja.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi ja võrdluse äratundmine ning kasutamine. Lihtsamate sümbolite seletamine. Tegelas kõne varjatud tähenduse mõistmine. Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduse seletamine, selle võrdlev ning eristav seostamine tänapäeva elunähtustega. Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Imemuinasjutu sisutunnused. Hiiu- ja vägilasmuistendi tunnused. Vanasõna ja kõnekäändu olemus. Ajaloolise jutustuse tunnused. Teose teema ja idee. Probleemi olemus. Tüüptegelane. Tegelas vahelise konflikti olemus. Luuletuse vorm: salm ja riim. Päevik kui ilukirjandusliku teose vorm. Animafilmi olemus.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida). Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine; õige hingamine ning kehahoid. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina).

Omalooming

Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Kirjelduse ülesehitus: üldmulje, detailid, hinnang. Esemel, olendi, inimese, tegevuskoha, looduse ning tunnete kirjeldamine. Autori suhtumine kirjeldatavasse ja selle väljendamine. Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine. Teemamapp tänapäeva kultuurinähtuste või kultuurilooliste isikute kohta. Teemamapi vorm (mapp, karp, CD vms), sisu ja vormistamine. Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt imemuinasjutu, tõsielu- või fantaasiajutu, hiiu- või vägilasmuistendi, mälestusloo, kirjandusliku tegelase või looduskirjelduse, vanasõna(de) või kõnekäändude põhjal jutukese, ette antud riimide põhjal või iseseisvalt luuletuse, teose või kujuteldava tegelase päevikulehekülje, loo sündmustiku edasiarenduse, tegelastevahelise dialoogi, kirja mõnele teose tegelasele või tegelaserühmale, luuletuse põhjal samasisulise jutu või muud sellist.

Mõisted Pilttekst; detail, idee (peamõte), konflikt, minajutustaja, probleem, sündmustik, teema, tegelane, tegevusaeg, tegevuskoht, tekstilõik, tsitaat, tüüptegelane; epiteet, mõistukõne, riim, rütm, sümbol, võrdlus; ajalooline jutustus, animafilm, imemuinasjutt, hiiumuistend, kõnekäänd, päevik, vanasõna, vägilasmuistend; luule, proosa; jutustav tekst, kirjeldav tekst.

III KOOLIASTE

Põhikooli lõpetaja:

- on lugenud eakohast erižanrilist väärtkirjandust, kujundanud selle kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ning arendanud lugejaoskusi;
- väärtustab kirjandust kui oma rahvuskultuuri olulist osa ja eri rahvaste kultuuri tutvustajat;
- tõlgendab, analüüsib ning mõistab kirjandusteost kui erinevate lugude ja inimsuhete, elamuste ja väärtuste allikat ning erinevate seisukohtade peegeldajat;
- mõistab ja tunnustab teose lugemisel tekkivate seisukohtade paljust, väärtustab erinevaid ideid ja kujutamisi viise;
- väljendab end korrektselt suuliselt ja kirjalikult, jutustab kokkuvõtvalt teoses toimunut, arutleb teoses kujutatul üle ning kirjutab eriliigilisi omaloomingulisi töid;
- kasutab vajaliku teabe hankimiseks eri allikaid, nii teatmeteoseid kui ka interneti.

7. KLASS

1. Lugemine

Õpitulemused:

- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- oskab arutleda teose tegelaste, probleemide ja sõnumi teemal.

2. Jutustamine

Õpitulemused

. jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni.

3. Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused:

Teose/loo kui terviku mõistmist toetavad tegevused

- vastab teksti põhjal fakti- ja järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb tegelasi;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide üle;
- leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema ja peamõtte, kirjutab teksti põhjal kokkuvõtte;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Õpitulemused:

- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, ja võrdlusi;
- selgitab õpitud vanasõnade, kõnekäändude ja mõistatuste kujundlikkust ja tähendust;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Õpitulemused:

- eristab tekstinäidete põhjal rahvaluule lühivorme (kõnekäänd, vanasõna, mõistatus), rahvalaulu (regilaul ja riimiline rahvalaul) ja rahvajutu (muinasjutt, muistend) liike, nimetab nende tunnuseid;
- seletab oma sõnadega eepose ja jutustuse, valmi ja ballaadi ning komöödia olemust.

4. Esitamine

Õpitulemused

- esitab peast luule- või proosateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust.

5. Omalooming

Õpitulemused:

- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljöo kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutluselementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Õppesisu ja –tegevused

Lugemine

Lugemise iseseisev eesmärgistamine. Kiire ja aeglane lugemine, ülelibisev ja süvenenud lugemine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel. Loo jutustamine: jutustamine teksti kompositsioonist lähtuvalt, jutustades tsitaatide kasutamine, kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/ või süžee järgi. Teose lugemise ajal ja/ või järel tekkinud kujutluspildist jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga või teksti toel oma sõnadega. Teksti kavastamine: kavapunktid väitlausetega ja märksõnadena. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose

teema ja peamõtte sõnastamine. Kokkuvõtte kirjutamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/ loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelastevahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine. Tegelaste tegevusmotiivide selgitamine. Tegelasrühmade konflikt ja konflikti gradatsioon. Erinevate teoste peategelaste võrdlemine. Kirjanduslik tegelane ja selle prototüüp. Kirjanduse tüüptegelasi. Fantaasiakirjanduse ja naljandite tüüptegelasi. Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatu seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Võrdlus ja metafoor kõnekäändudes. Mõistatuse kui sõnalise peitepildi äraarvamine ja loomine. Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise ja korduse tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine. Allegooria mõistmine. Piltluule kui piltkujundi tõlgendamine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Rahvaluule liigid ja alaliigid. Regilaul ja riimiline rahvalaul. Muinasjutu tunnused (kujund, sümbol, sõnum). Muinasjutu vormitunnused, kompositsioon ja rändmotiivid. Koha- ja ajaloolise muistendi tunnused. Usundilise muistendi tunnused. Naljandi ja anekdoodi tunnused. Puändi olemus. Kõnekäänu ja vanasõna olemus. Mõistatuse olemus. Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika, draamatika tunnused. Eepose ja jutustuse tunnused. Seiklusromaani tunnused. Robinsonaadi ja utoopia tunnused. Luule vorm: värss, stroof. Piltluule. Valmi ja ballaadi tunnused. Motiivi olemus. Komöödia tunnused. Draamatika mõisted: monoloog, dialoog, remark, repliik.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida). Esituse ladusus, selgus ja tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele, kasutades illustreerivaid katkendeid. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina).

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: koha- või ajaloolise muistendi, valmi või allegoorilise loo, rahvalaulu, naljandi, mõistatusi, kõnekäändude põhjal naljaloo, seiklusjutu, piltluuletuse, kirja ühelt tegelaselt teisele, tegelasele tegevusjuhendi, tekstis toimunud sündmuste eelloo, loo muudetud vaatepunktiga, puänteeritud loo, erinevate teoste peategelaste võrdluse, vaadatud filmi põhjal ühelauselise või pikema kokkuvõtte või soovituselise või muud sellist. Omaloomingulised tööd (nt teemamapid) tänapäeva kultuurinähtuste ja kultuurilooliste isikute kohta.

Mõisted Idee (peamõte), konflikt, miljö, probleem, prototüüp, sündmustik, teema, tegelane, tegevusaeg, tegevuskoht, tsitaat, tüüptegelane; allegooria, epiteet, isikustamine, metafoor, kordus, sümbol, võrdlus; anekdoot, ballaad, dialoog, draama, draamatika, eepika, eepos, jutustus, komöödia, kõnekäänd, lüürika, monoloog, motiiv, muinasjutt, muistend, mõistatus, naljand, piltluule, regilaul, remark, repliik, riimiline rahvalaul, robinsonaad, seiklusromaan, stroof, utoopia, valm, vanasõna, värss.

8. KLASS

1. Lugemine

Õpitulemused:

- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit ning võrdleb teost mõne teise teosega.

2. Jutustamine

Õpitulemused:

- * jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni.

3. Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused:

Teose/loo kui terviku mõistmist toetavad tegevused

- vastab teksti põhjal fakti-, järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused, arutleb põhjus-tagajärg-seoste üle;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb ja hindab tegelasi, lähtudes humanistlikest ja demokraatlikest väärtustest;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust;
- leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema, probleemi ja peamõtte, kirjutab teksti põhjal kokkuvõtte; otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Õpitulemused:

- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, võrdlusi ja algriimi;
- selgitab õpitud vanasõnade ja kõnekäändude kujundlikkust ja tähendust;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Õpitulemused:

- seletab oma sõnadega eepika, lüürika ja draamatika, romaani, ja novelli, haiku ja vabavärsi ning tragöödia olemust.

4. Esitamine

Õpitulemused:

- * esitab peast luule- või draamateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- * koostab ja esitab kirjandusteost tutvustava ettekande

5. Omalooming

Õpitulemused:

- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljöo kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutluselementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Õppesisu ja –tegevused

Lugemine

Erinevate lugemistehnikate valdamine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele, teose võrdlemine mõne teise teosega. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete tähtmine.

Jutustamine

Loo jutustamine: jutustades tegevuse aja ja koha muutmine, uute tegelaste ja sündmuste ja/ või erinevat liiki lõppude lisamine, eri vaatepunktist jutustamine, jutustades tsitaatide kasutamine, kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/ või süžee järgi. Teose lugemise ajal ja/ või järel tekkinud kujutluspildist jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja hindamisküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga, teksti toel oma sõnadega või oma arvamusega, toetumata tekstile. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine. Kokkuvõtte kirjutamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Autori hoiaku ja teose sõnumi mõistmine ja sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine, tähenduse kommenteerimine ja valiku põhjendamine. Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/ loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Muutuv ja muutumatu tegelane. Teose käigus tegelasega toimunud muutuste leidmine. Tegelaselise suhte iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelaselise sisekonflikti äratundmine. Tegelaselise vahelise

põhikonflikti leidmine ja sõnastamine, suhete analüüs. Tegelaste tegevusmotiivide selgitamine, käitumise põhjuste analüüsimine. Tegelasrühmadevaheline konflikt ja konflikti gradatsioon. Erinevate teoste peategelaste võrdlemine. Kirjanduse tüüptegelasi. Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Sündmuste põhjus-tagajärg-seoste leidmine. Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatu seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest. Tekstist filmilike episoodide leidmine. Filmi ja kirjandusteose võrdlemine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Võrdlus ja metafoor kõnekäändudes. Mõttekorduste leidmine regilaulust. Rahvalaulu elementide leidmine autoriluulest. Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise, korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine. Sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika leidmine. Luuleteksti tõlgendamine. Teose stiililise eripära kirjeldamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Müüdi tunnused. Tänapäeva folkloor ehk poploor. Teksti kompositsioonielemendid: sissejuhatus, sõlmitus, teema arendus, kulminatsioon, lõpplahendus. Muutuv ja muutumatu tegelane. Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika, draamatika tunnused. Romaani (erinevad liigid) ja novelli tunnused. Ulme- ja detektiivromaanide tunnused. Reisikirja olemus. Luule vorm: värss, stroof. Oodi, haiku ja vabavärsilise luule tunnused. Motiivi olemus. Tragöödia tunnused. Draamatika mõisted: monoloog, dialoog, vaatus, stseen, remark, repliik. Intrigi olemus. Kirjandusteose dramatiseering. Lavastus ja selle valmimine. Filmikunsti väljendusvahendid: pilt ja sõna, kaader filmis. Kirjandusteose ekraniseering.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida). Esituse ladusus, selgus, tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine kuulaja-vaatajaga. Miimika ja žestikulatsiooni jälgimine. Luuleteksti esitamine peast. Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine. Kirjandusteost tutvustava ettekande koostamine ja esitamine.

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: ulme- või detektiivjutu, haiku või vabavärsilise luuletuse, näidendi, proosa- või luuleteksti dramatiseeringu, tegelase monoloogi, tegelase eluloo, tegelase seletuskirja, muudetud žanris teksti (nt luuletuse põhjal kuulutuse, uudisest jutustuse), lisatud repliikidega teksti, mina-vormis loo, detailide abil laiendatud loo, võrdluste- ja metafooririkka teksti, loo ühest ja samast sündmusest traagilises ja koomilises võtmes, kirja teose autorile, teostest valitud ja kommenteeritud tsitaatide kogumiku, tsitaadi (moto) alusel kirjandi või muud sellist. Omaloomingulised tööd (nt teemamapid) tänapäeva kultuurinähtuste ja kutuurilooliste isikute kohta. Mõisted Idee (peamõte), kompositsioon, konflikt, miljöö, probleem, sündmustik, teema, tegelane, tegevusaeg, tegevuskoht, tsitaat, tüüptegelane; epiteet, isikustamine, koomika, metafoor, kordus, piltluule, retooriline hüüatus, retooriline küsimus, stiil, sümbol, võrdlus; detektiivromaan, dialoog, draamatika, dramatiseering, eepika, eepos, ekraniseering, haiku,

intriig, jutustus, kompositsioon, kulminatsioon, lavastus, lüürika, monoloog, motiiv, müüt, novell, poploor, puänt, reisikiri, remark, repliik, romaan, sonett, stroof, stseen, tragöödia, ulmeromaan, vabavärss.

9. KLASS

1. Lugemine

Õpitulemused:

- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- oskab arutleda loetud teose sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi põhjal ning võrdleb teost mõne teise teosega.

2. Jutustamine

Õpitulemused:

- jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni.

3. Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused:

Teose/loo kui terviku mõistmist toetavad tegevused

- vastab teksti põhjal fakti-, järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused, arutleb põhjus-tagajärg-seoste üle;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb ja hindab tegelasi, lähtudes humanistlikest ja demokraatlikest väärtustest;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust; • leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema, probleemi ja peamõtte; • otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Õpitulemused:

- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, võrdlusi ja algriimi; • mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Õpitulemused:

- seletab oma sõnadega eepika, lüürika, draamatika, eepose, romaani, jutustuse, novelli, ballaadi, haiku, vabavärsi, soneti, komöödia ja tragöödia olemust.

4. Esitamine

Õpitulemused:

- koostab ja esitab teost tutvustava ettekande.

5. Omalooming

Õpitulemused:

- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljö kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutlus-elementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Õppesisu ja –tegevused

Kirjandustekstide valik

Loetavad ja tundides käsitletavad kirjanduse eri liike ja žanreid esindavad tekstid valitakse eesti ja väliskirjanike loomingust, arvestades III kooliastmele kohaseid teemavaldkondi.

Teemavaldkonnad on määratud, arvestades õppekava alusväärtusi, õppe- ja kasvatusesmäärke, kirjanduse kui kunstiiligi eripära ja sellega seonduvaid üldpädevusi (sotsiaalne, väärtus- ja enesemääratluspädevus) ning läbivaid teemasid. Tundides käsitletavad ja terviklikult loetavad kirjandusteosed valitakse arvestusega, et esindatud oleksid kõik järgmised teemavaldkonnad.

Väärtused ja kõlblus: enesehinnang, eneseväärikus, ausus enese ja teiste vastu, iseenda ja teiste vajadused ning huvid, kirjutatud ja kirjutamata seadused, arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, kiiduväärne ja taunitav, erinevus teistest, eesmärgid, eneseotsingud, minu hobid ja huvid, minu tervis ja tulevik, õnnelik olemine, minu tugevad ja nõrgad küljed, rikkuse ja vaesuse probleemid jms.

Kodus ja koolis: perekond, kodu turvalisus, vägivald kodus, kodu toetav jõud, armastus oma kodu ja koduste vastu, suhted vanemate ja kasuvanematega, eri põlvkondade ühised ja erinevad tõekspidamised, suhted õdede ja vendade jt lähisugulastega, suhted eakaaslastega, suhted õpetajatega, poiste ja tüdrukute suhted, esimene armastus, ühised väärtused, kohustused ja vastutus, koostegutsemine ja üksiolek, üksiolek ja hirmud, erinevad kooliprobleemid, vägivald koolis, abivajaja ning aitaja, sallivus teistsuguste inimeste suhtes, mina grupi liikmena, liidriks olek, nohiklikkus ja tõrjutus, piir oma ja võõra vahel ning lubatu ja lubamatu vahel jms.

Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus: kultuuride mitmekesisus, elu erinevates kultuurides, rahvuskultuur, regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur, sallivus erinevate kultuurinähtuste suhtes, matkamine kodukohas ning reisimine kaugetes maades, erinevate rahvaste uskumused ja tavad, käitumine erinevas kultuuriruumis, külalislahkus, lugupidav suhtumine teistesse kultuuridesse ja inimestesse, rahvuskultuuri eripära ja olulisus rahvale, rahvuskultuuri säilitajad ja arendajad, kultuuriinimesed kui eesti rahvuskultuuri tutvustajad ning hoidjad jms.

Mängiv inimene: ringmängud ja mängulust, sõnamängud, teatri võlumaailm, mängulisus elus ja loomingus, leidlik probleemide lahendamine, loova mõtteviisi rakendamine, iluelamused,

loominguline koostöö, mängu ja elu piirid, mängult ja päriselt, põhjendatud ja põhjendamata riskid, riskeerimisjulgus, mõtlemisvabadus ja mõtlemiskohustus jms.

Keskkond ja jätkusuutlik areng: roheline mõtteviis, minu osa looduse hoidmisel, üleilmsed loodushoiuprobleemid, austav suhtumine elus- ja eluta loodusesse, hädasolija aitamine, lemmikloomad ning vastutus nende eest, tasakaal looduses, aastaaegade omanäolisus, loodus kui ilu allikas, linna- ja maakeskkonna erinevus jms.

Kodanikuühiskond ja rahvussuhted: mina Eesti ühiskonna liikmena, minu juured, seos mineviku, oleviku ja tuleviku vahel, ajaloomälu, traditsioonid ja sündmused, mis tagavad järjepidevuse, suhe keelesse, murdekeele omapära, kodupaiga väärtustamine, kangelaslikkus, rahvusidentiteet, suhted teiste rahvaste esindajatega, eestlaste ja venelaste suhted, rassismiprobleemid, teistsuguste kultuuride austamine jms.

Teabekeskkond, tehnoloogia ja innovatsioon: avastamisrõõm ja õppimiskogemused, tänapäevased teabeotsimis- ja teabedastamisvõimalused, internet kui silmaringi avardaja ja infoallikas, internet kui ohuallikas, keeleline mõjutamine, käitumine suhtlusportaalides, infoteadlik inimene, film ja foto kui hetke ning ajaloo jäädvustajad jms.

Terviklikult käsitletavat teosed (kokkuleppel klassi ja õpetajaga)

Eduard Bornhöhe „Tasuja” või „Vürst Gabriel ehk Pirita kloostri viimsed päevad”, Oskar Luts „Kevade”, Sass Henno „Mina olin siin”, August Kitzberg „Libahunt”, Albert Kivikas „Nimed marmortahvil”, Andrus Kivirähk „Rehepapp”, Lydia Koidula „Säärane mulk”, Jaan Kross „Väike Vipper”, Diana Leesalu „Mängult on päriselt”, Helga Nõu „Kuu esõorm” vm noorsooromaan, Jüri Parijõgi „Teraspoiss”, Katrin Reimus „Haldjatants”, Anton Hansen Tammsaare „Kõrboja peremees”, Valev Uibopuu „Janu”, Aidi Vallik „Kuidas elad, Ann?” või „Mis teha, Ann?” või „Mis sinuga juhtus, Ann?”, Eduard Vilde „Pisuhänd”; Paulo Coelho „Alkeemik”, Daniel Defoe „Robinson Crusoe”, William Golding „Kärbest jumal”, George Orwell „Loomade farm”, Erich Maria Remarque „Läänerindel muutuseta”, A. de Saint-Exupéry „Väike prints”, Jerome David Salinger „Kuristik rukkis”, üks Terry Pratchetti romaan omal valikul, üks Agatha Christie'i või Arthur Conan Doyle'i romaan omal valikul; üks reisikiri omal valikul; vähemalt üks uudisproosateos omal valikul, üks vabalt valitud luulekogu igal aastal. Õpilane loeb igal õppeaastal läbi vähemalt neli eakohast erinevasse žanri kuuluvat väärtkirjandusteost (raamatut).

Rahvaluule tekstivalik

Eri liiki muistendid ja muinasjutud. Koha- ja ajaloolised muistendid, usundilised muistendid. KavalAntsu ja Vanapagana lood. Rahvalaulud (sõprusest ja vaenlastest, mõistatuslaulud, pulma- ja armastuslaulud, kiidu- ja pilalaulud, tähtpäeva-, mängu- ja draamaelementidega laulud). Rahvanaljandid, anekdoodid. Piiblilood, erinevate rahvaste müüdid. Sõpruse teemalised ja eetilisi hoiakuid kajastavad, aja, tähtpäevade ning kommetega seotud vanasõnad ja kõnekäänud. Eesti rahva mõistatusi.

Põhjalikumalt käsitletavat autorid

Sissevaateid Fred Jüssi, Lydia Koidula, Juhan Liivi, Viivi Luige, Oskar Lutsu, Lennart Meri, Jüri Parijõe, Kristjan Jaak Petersoni, Hando Runneli, Anton Hansen Tammsaare ja Marie Underi ning

mõne paikkondlikult tähtsa kirjaniku elu-, tegevus- ja loomingulukku.

Lugemine

Erinevate lugemistehnikate valdamine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele, teose võrdlemine mõne teise teosega. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Loo jutustamine: jutustamine teksti kompositsioonist lähtuvalt, jutustades tegevuse aja ja koha muutmine, uute tegelaste ja sündmuste ja/või erinevat liiki lõppude lisamine, eri vaatepunktist jutustamine, jutustades tsitaatide kasutamine, kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/või süžee järgi. Tutvumine elektroonilise meedia (raadio, televisiooni, interneti) erinevate jutustamisviisidega.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja hindamisküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga, teksti toel oma sõnadega või oma arvamusega, toetumata tekstile. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine. Konspekti koostamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Autori hoiaku ja teose sõnumi mõistmine ning sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ning tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine, tähenduse kommenteerimine ning valiku põhjendamine. Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärjelahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Muutuv ja muutumatu tegelane. Teose käigus tegelasega toimunud muutuste leidmine. Lihtne ja keeruline tegelane. Tegelas suhe iseendaga, teiste tegelastega ning ümbritseva maailmaga. Tegelas sisekonflikti äratundmine. Tegelas vahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine ning suhete analüüs. Tegelas tegevusmotiivide selgitamine, käitumise põhjuste analüüsimine. Tegelasrühmadevaheline konflikt ja konflikti gradatsioon. Erinevate teoste peategelaste võrdlemine. Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Teose rütm: ellipsi täitmine. Sündmuste põhjuse-tagajärje seoste leidmine. Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatute seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest. Eesti aja- ja kultuuriloo seostamine. Teksti aja- või kultuuriloolise tähenduse uurimine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise, korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse, ellipsi ning inversiooni tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine. Allegooria ning allteksti mõistmine. Sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika leidmine. Luuleteksti tõlgendamine. Autori keelekasutuse omapära leidmine. Teose stiililise eripära kirjeldamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika ning dramaatika tunnused. Eepose, romaani (erinevad liigid), jutustuse, novelli ja miniatuuri tunnused. Luule vorm: värss, stroof, erinevad riimiskeemid. Oodi, ballaadi, soneti, haiku ja vabavärsilise luule tunnused. Komöödia, tragöödia ning draama tunnused. Arvustuse olemus.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida). Esituse ladusus, selgus ja tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo ning hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine kuulaja ning vaatajaga. Miimika ja žestikulatsiooni jälgimine. Teost tutvustava ettekande koostamine ning esitamine.

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: regilaulu, kujundirikka luuletuse või miniatuuri, tegelase iseloomustuse või CV, tegelaste juhtlaused, teise ajastusse paigutatud tegevustikuga loo, miljöo kirjelduse, kirjandusteose probleemidest lähtuva arutluse, alustekstile sisulise vastandteksti, teatrietenduse, filmi või kirjandusteose arvustuse vms. Omaloomingulised tööd (nt lühiaurimused) tänapäeva kultuurinähtuste ja kultuurilooliste isikute kohta.

Mõisted Idee (peamõte), kompositsioon, konflikt, miljöo, probleem, sündmustik, teema, tegelane, tegevusaeg, tegevuskoht, tsitaat, tüüptegelane; allegooria, alltekst, ellips, epiteet, inversioon, isikustamine, koomika, metafoor, kordus, retooriline hüüatus, retooriline küsimus, stiil, sümbol, võrdlus; arvustus, draama, dramaatika, eepika, eepos, haiku, jutustus, lüürika, novell, riimiskeem, romaan, sonett, stroof, tragöödia, vabavärss; arutlev tekst.